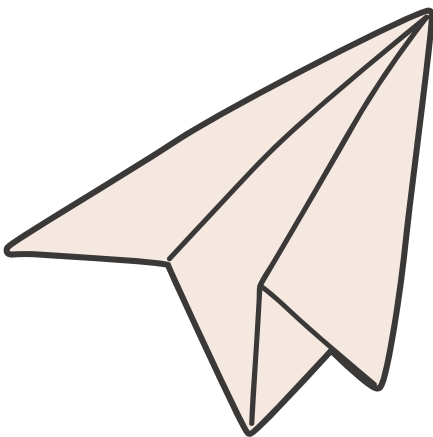

Výchova k demokratickému
občianstvu a kritickému
mysleniu.

Politológia

Ján Machyniak
Richard Brix
1. vydanie
ISBN - 978-80-974655-4-4 (pdf)
ISBN - 978-80-974655-5-1 (epub)
Publikovanie:
Inštitút verejnej politiky, o.z.,
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Vydavateľstvo:
Inštitút verejnej politiky, o.z.
Bučianska 4/A
917 01 Trnava
<https://ivp.fsvucm.sk>

Grafická úprava
© StockInDesign by Erick Ragas
& Andrej Kóňa

Recenzenti

PaedDr. Peter Černý, PhD.

PhDr. Patrik Gabura, PhD.

Publikácia vychádza ako súčasť riešenia projektu: KEGA 005UCM-4/2021 s názvom Tvorba učebných textov a učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu

Publikácia bola schválená Edičnou radou FSV UCM v Trnave

© všetky práva vyhradené

1. vydanie 2024

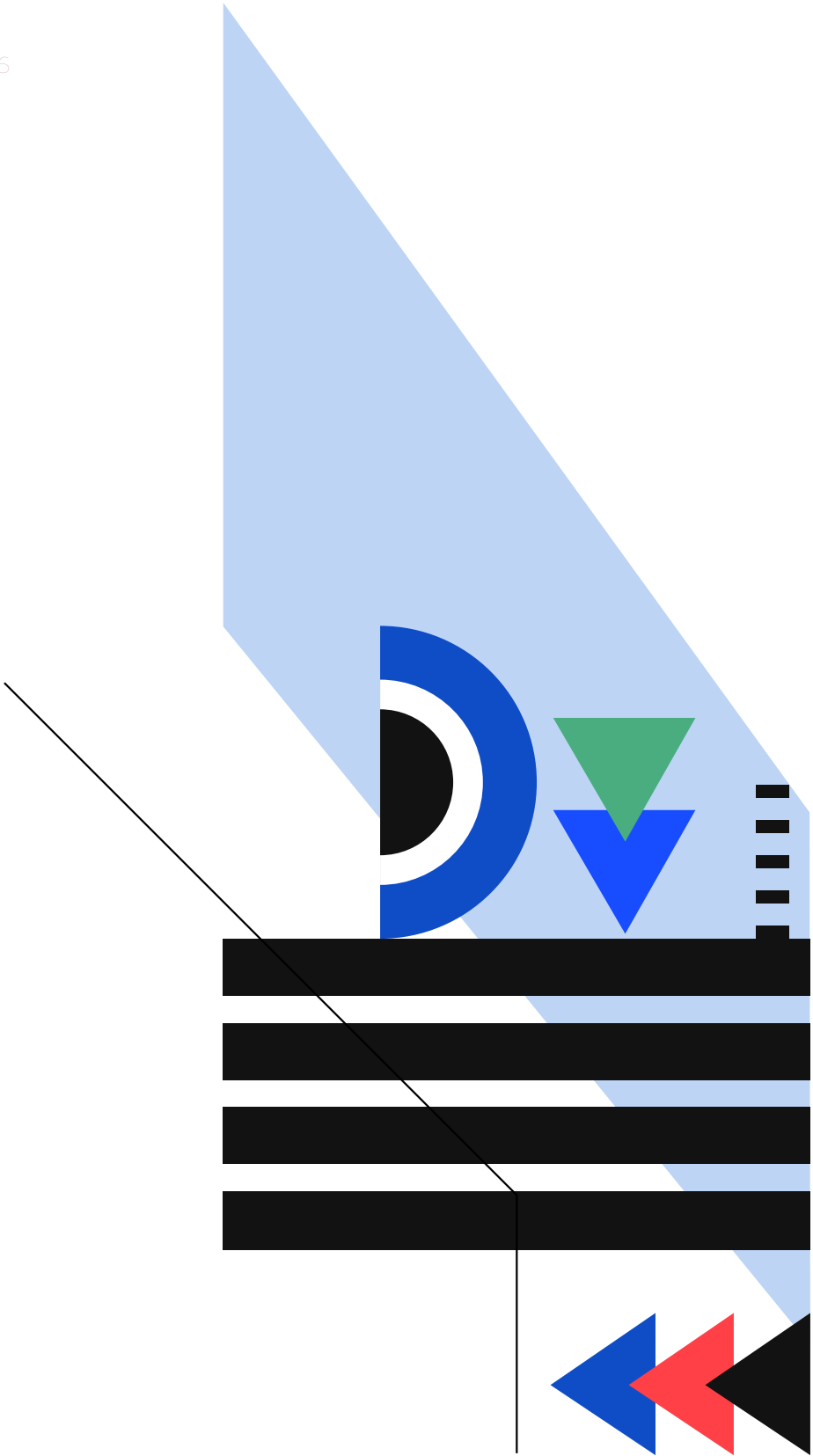
Elektronická verzia (pdf a epub)

-- www.fsvucm.sk --

ÚVOD	7
HORIZONTÁLNE ČLENENIE ŠTÁTNEJ MOCI	27
VERTIKÁLNE ČLENENIE ŠTÁTNEJ MOCI	41
DEMOKRACIA	59
ÚSTAVNÝ VÝVOJ V SR	73
POLITICKÉ STRANY	85
NÁTĽAKOVÉ ZDRUŽENIA	95
MÉDIÁ A VEREJNÁ MIENKA	105
VOLBY	113
Bibliografia	123

ÚVOD

POLITOLÓGIA

Predkladaná publikácia určená pre študentov stredných škôl predstavuje pokus autorov o čo najefektívnejšie zhrnutie základných poznatkov z viacerých ťažiskových oblastí politológie. Študent sa v rámci tejto publikácie oboznamuje s podstatou štátu, jeho formami či delením moci.

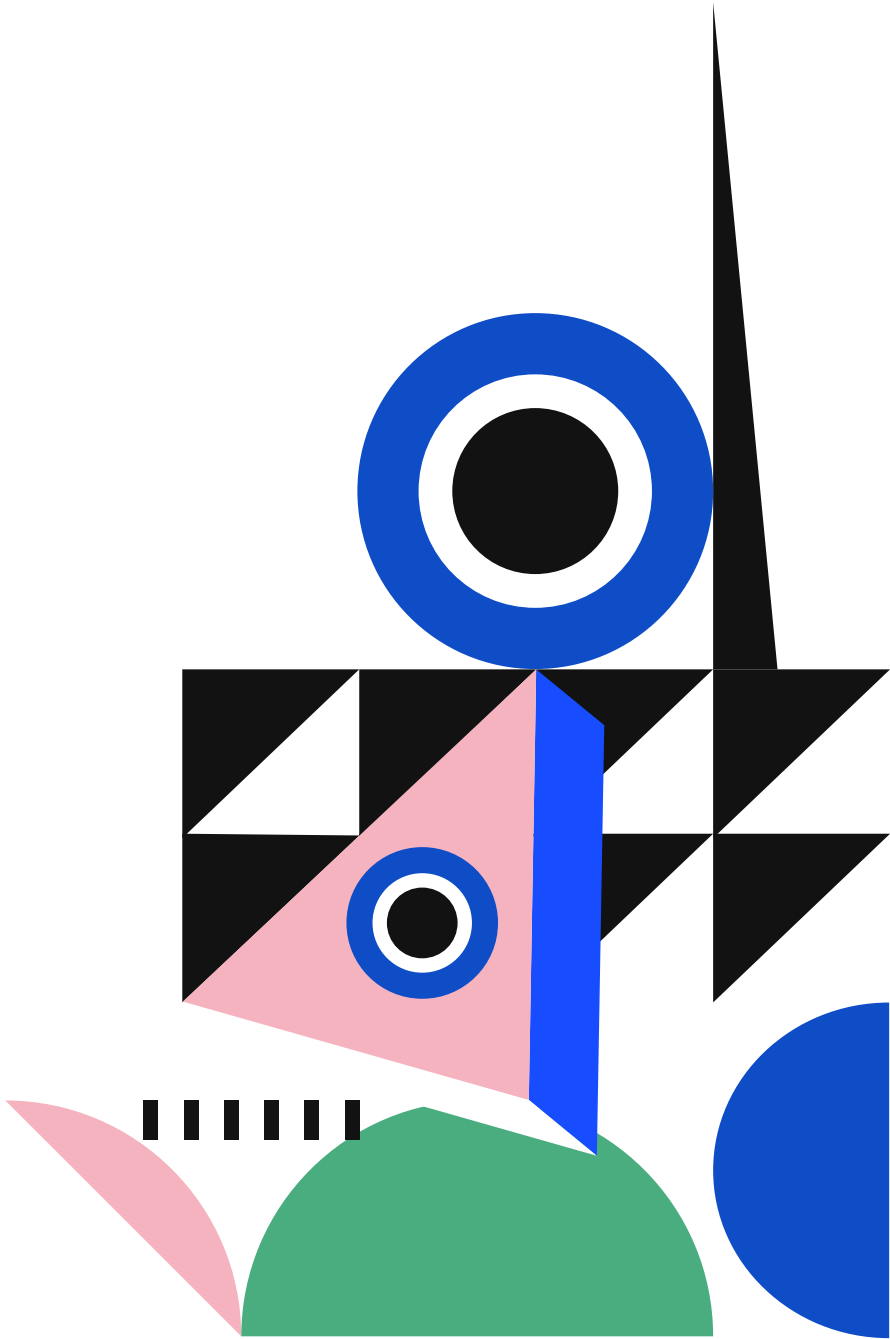
Práve delenie moci je jedným z kľúčových aspektov demokracie a predpokladom kontroly moci. Publikácia sa venuje nielen demokracii ako takej, ale aj jednotlivým princípom právneho štátu, ktorý je absolútnym základom fungovania demokratickej spoločnosti. Z hľadiska politického systému publikácia predstavuje základy ústavného, volebného a stranického systému, zaoberá sa postavením a typmi politických strán, čo je v súčasnosti, pri existencii rôznych neštandardných zoskupení, mimoriadne potrebné. Politický systém však zahŕňa celý rad iných aktérov v podobe médií, ekonomických a iných nátlakových skupín či odborov. Základy týchto jednotlivých

vedných oblastí môžu rovnako poslúžiť ako výborný východiskový bod pre ďalšie štúdium na vysokých školách, a to najmä s humanitným a spoločenským zameraním. Publikácia neprináša len základné teoretické poznatky, ale aj veľmi užitočné praktické príklady tak, aby si čitateľ vedel spojiť teóriu s každodennou praxou.

Publikácia má tiež za cieľ prispieť k spoločenskej osvete medzi mladými ľuďmi, aby aj na základe tejto publikácie a poznatkov boli pripravení kriticky nahliadať na normy v spoločnosti, politické strany či rôzne dezinformácie zo strany politických aj nepolitických aktérov pri prezentovaní ekonomických výsledkov štátu a pod. Len vzdelaná spoločnosť dokáže byť efektívnou kontrolou tých, ktorí v mene občanov Slovenskej republiky vykonávajú moc. Kritické myslenie je v dnešnej dobe absolútneho pretlaku informácií na internete viac než potrebné, no k jeho realizácii je potrebná tiež miera vzdelanosti, ku ktorej aj táto publikácia svojím malým dielom prispieva.

POLITOLÓGIA

POLITOLÓGIA

Politológia je vedná disciplína, ktorá sa zaoberá systematickým štúdiom politických javov, inštitúcií, procesov a systémov. Táto disciplína má hlboké korene v histórii a vyvinula sa ako reakcia na potrebu porozumieť a analyzovať politické aspekty spoločnosti. Termín „politológia“ pochádza z gréčtiny, kde „polis“ znamená „mesto“ alebo „štát“, a „logos“ znamená „slovo“ alebo „štúdium“. V tomto zmysle označuje štúdium politiky, a teda politológiu. Samotný pôvod politológie sa datuje do starovekého Grécka, kde filozofi ako napr. Platón a Aristoteles uvažovali o štátnej moci, spravodlivosti a politickom správaní. Aristoteles je často považovaný za jedného z prvých politológov v dejinách, nakoľko jeho filozofické diela poskytujú základné teoretické rámce pre štúdium politiky. Jeho diela, ako napríklad „Politika“, poskytujú základné teoretické rámce pre štúdium politiky.

Politológia v modernom zmysle sa však stala výraznejšou a

systematickejšou až v 19. a 20. storočí. Vznikala ako odpoveď na sociálne a politické zmeny v dobe industrializácie a globalizácie, prípadne ako dopyt po potrebe ľudí porozumieť novým politickým systémom, demokratickým inštitúciám a rôznym formám vlády. Štúdium politológie sa postupne stalo súčasťou univerzitného vzdelávania a disciplína sa rozvetvila do rôznych smerov, vrátane medzinárodnej politiky, komparatívnej politiky, verejnej politiky a politickej teórie. Jej vývoj pokračuje aj v súčasnosti, resp. politológovia skúmajú komplexné politické problémy a hľadajú odpovede na aktuálne politické otázky.

Ústrednou kategóriou politológie ako samostatnej vednej disciplíny je teda pojem politika. **Politiku** môžeme chápať v rôznych kontextoch, no vo všeobecnosti ide o súbor aktivít, rozhodnutí a procesov, ktoré smerujú k správe a riadeniu spoločnosti alebo štátu. Táto definícia zahŕňa širokú škálu činností od formovania verejných politík a rozhodovania o zákonných predpisoch až po politické rozhovory, diskusie a účasť občanov v politickom procese.

Korene záujmu ľudí o politiku nachádzame už dávno minulosti. V dielach Platóna a Aristotela sa objavujú úvahy o tom, ako by mal štát vyzerieť. V tomto kontexte teda oba-

ja hľadali model ideálneho štátu. Reálnejšie na štát nazeral politický mysliteľ talianskeho pôvodu Niccollo Machiavelli, ktorý pri svojej úvahe začína presvedčením, že ľudia nemotivujú mravné normy alebo ideály, ale len materiálne záujmy (snaha hromadiť majetok). Politické usporiadanie štátu teda nie je ani dielo Božie, ani nestojí na nejakých prirodzených právach a politika silných nie je uskutočňovaním morálnych a právnych zásad, ale štát naopak tvorí egoistická sila silných. Za zmienku stojí jeho presvedčenie, že panovník (vladár) by mal použiť všetky dostupné prostriedky na dosiahnutie cieľa (účel svätí prostriedky). Alegoricky svoje presvedčenie vysvetľuje na príklade správania sa líšky a leva: „panovník si musí vedieť vybrať aj zo živočíšnej ríše. Lev nepostrehne zradu, líška si zas neporadí s vlkami. Mal by byť bystrý ako líška a silný ako lev. Kto myslí, že si vystačí so silou, tomu nepatrí do ruky žezlo a moc“. Zjednodušene tak možno povedať, že dobrým vodcom podľa Niccolla Machiavelliho je ten, kto je odvážny a múdry zároveň, kto vládne prísne a rozumne, no popritom aj ten, kto dokáže správne prispôbiť vlastné schopnosti a možnosti pre naplnenie spoločenského cieľa. Aj vďaka tomuto realistickému vnímaniu je považovaný za prvého teoretika moderného štátu,

resp. tematizoval štát ako špecifický politický útvar.

K definícií **štátu** ako politického zriadenia možno pristupovať rôzne, resp. pravdepodobne z tohto dôvodu neexistuje univerzálna definícia. Je to spôsobené najmä presahom vedeckých disciplín, ktoré štát ako pojem rozlišujú. Napr. z hľadiska geografie je štátom ohraničené územie, teritórium, ktoré obýva určité spoločenstvo ľudí. K tejto definícii sa približuje koncept sociologický, ktorý operuje s termínmi národ a územie, ku ktorému sa kultúrne, historicky a etnicky viaže.

Z hľadiska teórie politiky predstavuje štát určitú formu politického režimu, ktorý je definovaný vzťahmi medzi štátnymi inštitúciami. Tie do výraznej miery určujú charakter a podobu formy vlády. Z právneho hľadiska je štát určený právnym poriadkom, ktorý určuje a vymedzuje vzory správania sa občanov a štátu. Ústavné systémy v moderných štátoch spravidla formulujú organizáciu, pravidlá a interakcie medzi jednotlivými subjektmi spoločnosti. Štáty sú teda suverénnymi a samostatnými politickými jednotkami, ktoré sa historicky a evolučne vyvíjajú, vytvárajú formy medzinárodnej spolupráce, riešia konflikty a spory v rámci spoločnosti. Medzi kľúčové znaky štátu patrí:

- Štátna moc (horizontálna a vertikálna)
- Suverenita štátu (vonkajšia a vnútorná)
- Štátne územie – geograficky ohraničene hranicami
- Štátne občianstvo – príslušnosť k danému štátu
- Štátne symboly – vlajka, štátny znak, štátna pečať, štátna hymna

V teórii politiky sa bežne stretávame (najmä v súvislosti so štátom) s termínom alebo pojmom **forma vlády**. Vo všeobecnej rovine rozlišujeme monarchie a republiky. Ak hovoríme o monarchiách, máme na mysli predovšetkým tie štátne útvary, na ktorých čele sú panovníci. Existuje niekoľko základných druhov monarchií. **Absolutistická monarchia** – panovník rozhoduje sám, jediný vládne nad štátom a zákonom. Relatívne známym príkladom je obdobie vlády francúzskeho kráľa Ludovíta XIV. (označovaný ako „kráľ Slnko“). Všeobecne je mu prisudzovaný výrok, ktorý dekoroval absolutistickú formu vládnutia – Štát som ja!. Iným typom je **konštitučná monarchia**, ktorá počíta s tým, že moc pa-

novníka je obmedzená, resp. právomoci panovníka sú definované ústavou. Panovník je tak potom formálnou hlavou štátu (Anglicko, Dánsko, Belgicko, Švédsko).

Forma vlády je však pojmom komplexnejším, najmä v súvislosti so súčasnými modernými štátmi. Zahŕňa sústavu najvyšších orgánov moci moderného štátu, vzťahy medzi nimi a spôsob rozdelenia štátnej moci. Forma vlády na jednej strane predstavuje teoretické (ústavné) vymedzenie, na strane druhej politickú kultúru daného režimu. Formu vlády a jej typy môžeme určiť na základe spôsobu utvárania výkonnej moci, definovania vzájomného vzťahu medzi zákonodarnou a výkonnou mocou, charakteru vnútornej štruktúry výkonnej moci a spôsobu kreovania hlavy štátu, resp. druhu právomocí akými disponuje.

V demokratických politických systémoch sa výkonná moc utvára na základe výsledkov parlamentných volieb. Právo vytvoriť vládu majú relevantné politické strany disponujúce koalíčným potenciálom. Vzájomný vzťah medzi zákonodarnou a výkonnou mocou je sprevádzaný s právom parlamentu kontrolovať vládu a právom vlády žiadať parlament o vyslovenie dôvery. V teórii politiky poznáme niekoľko základných typov formy vlády vymedzených

predchádzajúcimi kritériami, no vo všeobecnosti sa za najpoužívanejšie považuje rozdelenie na týchto päť základných foriem: parlamentná forma vlády, prezidentská forma vlády, zmiešaná forma vlády (semiprezidentský systém – V. Francúzska republika, racionalizovaný parlamentarizmus SRN – kancelársky princíp), vláda parlamentu a zdanlivý parlamentarizmus.

Parlamentná forma vlády je charakterizovaná prostredníctvom fungovania dvoch dynamizujúcich sa ústavných inštitútov, ktorými sú parlament a vláda. Túto sústavu a ich vzájomné vzťahy dopĺňa nezávislý úrad prezidenta. Výkonná moc na základe svojej vnútornej štruktúry v tejto forme vlády predstavuje duálny výkon moci. Základným princípom parlamentnej formy vlády je zvrchovanosť zákonodarného zboru. Parlamentné vlády preto nepredpokladajú striktné oddelenie legislatívnej a výkonnej moci. Vzájomný vzťah je doplnený členstvom v parlamente a vo vláde, ktoré je prípustné a politicky dokonca bežné v tomto type formy vlády. Napriek tomu, že to teória a rovnako aj prax v niektorých krajinách umožňujú, na Slovensku to možné nie je (ak sa z radov poslancov niekto stane členom vlády, jeho mandát nezanikne, resp. sa neuplatňuje a na jeho miesto

nastupuje náhradník). Parlamentná forma vlády je typickým príkladom pre väčšinu krajín Európy. Inšpiráciou pre tieto krajiny sa stal britský model vládnutia, ktorého prvky sú v zmenenej alebo nezmenenej podobe prítomné vo všetkých krajinách s parlamentnou formou vlády.

Prezidentská forma vlády alebo prezidentský systém sa

bežne spája s priamou voľbou, resp. s voľbou, ktorá zodpovedá logike priamej voľby. Prezidentský systém vládnutia sa vyznačuje ústavnou a politickou deľbou medzi legislatívou a exekutívou. Táto deľba v americkom politickom systéme predstavuje dualizmus vo výkone moci, ktorý sa prejavuje striktným oddelením exekutívy od legislatívy a výškou ich vzájomnej autonómie. Popri sebe teda existujú dve nezávislé inštitúcie štátnej moci, pričom obe majú zdroj legitimacy odvodený od voličov. Prezident sa vedľa parlamentu stáva reprezentantom ľudu, čo vyzdvihuje nezávislosť jeho úradu. Fakt, že prezident nie je závislý na zákonodarnom zbore mu umožňuje voľnejší výkon politic-

kej moci, ktorý je v podmienkach USA predpokladom stabilného fungovania politického systému. Vo vzťahu legislatívy a exekutívy platí, že nikto z ústavných činiteľov nemôže byť členom exekutívy a legislatívy zároveň. Keďže je prezident hlavou štátu a zároveň jediným predstaviteľom výkonnej moci, ide z pohľadu vnútornej štruktúry o monistický výkon politickej moci. Treba však poznamenať, že vedľa prezidenta existuje vláda, ktorej členovia sú menovaní a odvolávaní prezidentom. Túto vládu však nemožno vnímať v európskom ponímaní, pretože v tomto prípade ide o poradný orgán prezidenta. Jeho závery majú charakter odporúčaní, resp. nie pre prezidenta záväzné.

Poloprezidentská forma vlády alebo semiprezidentský systém tak ako ho zo skúseností poznáme dnes sa vyvinul vo Francúzsku prijatím Ústavy V. Francúzskej republiky. Táto ústava priniesla značné odklonenie od klasickej parlamentnej formy vlády. Realizáciou svojho obsahu posilnila postavenie a moc prezidenta vo vzťahu k vláde a parlamentu. Snahou tvorcov ústavy bolo vytvorenie vládnej formy, ktorá by vychádzala z najlepších vlastností klasickej parlamentnej a prezidentskej formy vlády. Keďže v semiprezidentskom systéme je vláda závislá od parlamentu (podobne

ako v parlamentnej forme vlády), má prezident vďaka parlamentnej väčšine možnosť kontrolovať vládu. Pre správne fungovanie semiprezidentského systému je nevyhnutná pozitívna komunikácia medzi prezidentom a väčšinovou stranou v zákonodarnom zbore. Relatívne lepšie tento systém funguje, pokiaľ prezident a vláda na čele s premiérom vystupujú voči parlamentu jednotne.

Kancelárska forma vlády, resp. racionalizovaný parlamentarizmus je forma vlády, ktorá sa vyprofilovala v Spolkovej republike Nemecko po prijatí ústavy v roku 1949. Podstatou tejto formy vlády je zavedenie tzv. kancelárskeho princípu, ktorý v konečnom dôsledku predstavuje výnimočné postavenie predsedu vlády – kancelára v politickom systéme. Kancelár určuje základné smerovanie politiky, za ktorú nesie aj ústavnú zodpovednosť. Jednotliví ministri majú možnosť spravovať svoje rezorty samostatne, ale sústavne sú povinní dodržiavať politickú líniu stanovenú kancelárom. Túto skutočnosť vyjadruje rezortný princíp. Racionalizovaný parlamentarizmus charakterizuje okrem spomínaných princípov aj princíp kolegiálny, ktorý definuje vládu v rámci jej pôsobenia ako jednotný celok. Podstata racionalizovaného parlamentarizmu spočíva v tom, že sa

usiluje nájsť rovnováhu medzi parlamentom a vládou bez toho, že by zásadnejším spôsobom porušil zvrchovanosť parlamentu.

Vláda zákonodarného zboru je charakteristická mimoriadne silným postavením legislatívy v politickom systéme. Parlament v tomto prípade predstavuje jediného a výlučného nositeľa suverenity v štáte. Postavenie výkonnej moci v politickom systéme je mimoriadne slabé, o čom svedčí postavenie hlavy štátu. Prezident zastáva funkciu reprezentanta štátu a jeho právomoci majú charakter formálnych aktov. Nadvláda parlamentu nad mocou výkonnou je sprevádzaná predovšetkým oprávnením voliť a odvolávať vládu i prezidenta. Vláda v tejto forme je považovaná za výbor parlamentu a je na ňom úplne závislá. Postavenie exekutívy je znevýhodnené na rozdiel od parlamentnej formy vlády v tom, že prezident počas parlamentnej krízy nemá možnosť rozpustiť parlament. Prezident ako hlava štátu súčasne vystupuje ako predseda vlády. Jeho postavenie je o to slabšie, že v rámci výkonnej moci vystupuje ako „primus inter pares“, teda ako „prvý medzi rovnými“. Tento model vládnutia sa v súčasnosti do určitej miery uplatňuje vo Švajčiarsku, kde jeho nedostatky

sú vyvažované formami priamej demokracie.

Zdanlivý parlamentarizmus je forma vlády charakteristická pre politické systémy jednej politickej strany – monopartizmu. Vo všeobecnosti táto forma vlády zachováva demokratické inštitúty moci, ich činnosť je však vo všetkých ohľadoch obmedzovaná zásahmi vedenia politickej strany. Charakteristickým znakom, ktorý sprevádza všetky nedemokratické režimy je absencia slobodných, súťaživých volieb. V politickom systéme tak dominuje jediná politická strana, ktorá si vytvorila monopol na výkon moci. Parlament stráca funkcie, aké mu priznáva demokratické zriadenie. V týchto podmienkach sa stáva vykonávateľom vôle vládnucej politickej strany bez akejkoľvek možnosti autonómneho fungovania. S absenciou klasických funkcií parlamentu je spojená neexistencia opozície ako novej alternatívy v nasledujúcom volebnom období. K ďalším atribútom zdanlivého parlamentarizmu patrí absencia rešpektovania a garantovania základných ľudských práv a slobôd zo strany štátu a jej reprezentantov. Tento typ formy vlády bol typický predovšetkým pre európske krajiny patriace do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu pred rokom 1989, vrátane krajín V4 a Nemeckej demokratickej republiky. Inštitút hlavy štátu

v podobe prezidenta republiky bol v týchto krajinách ojedinelý. Pre tieto krajiny bol charakteristický inštitút kolektívnej hlavy štátu. Výnimku tvorilo socialistické Československo a Rumunsko.

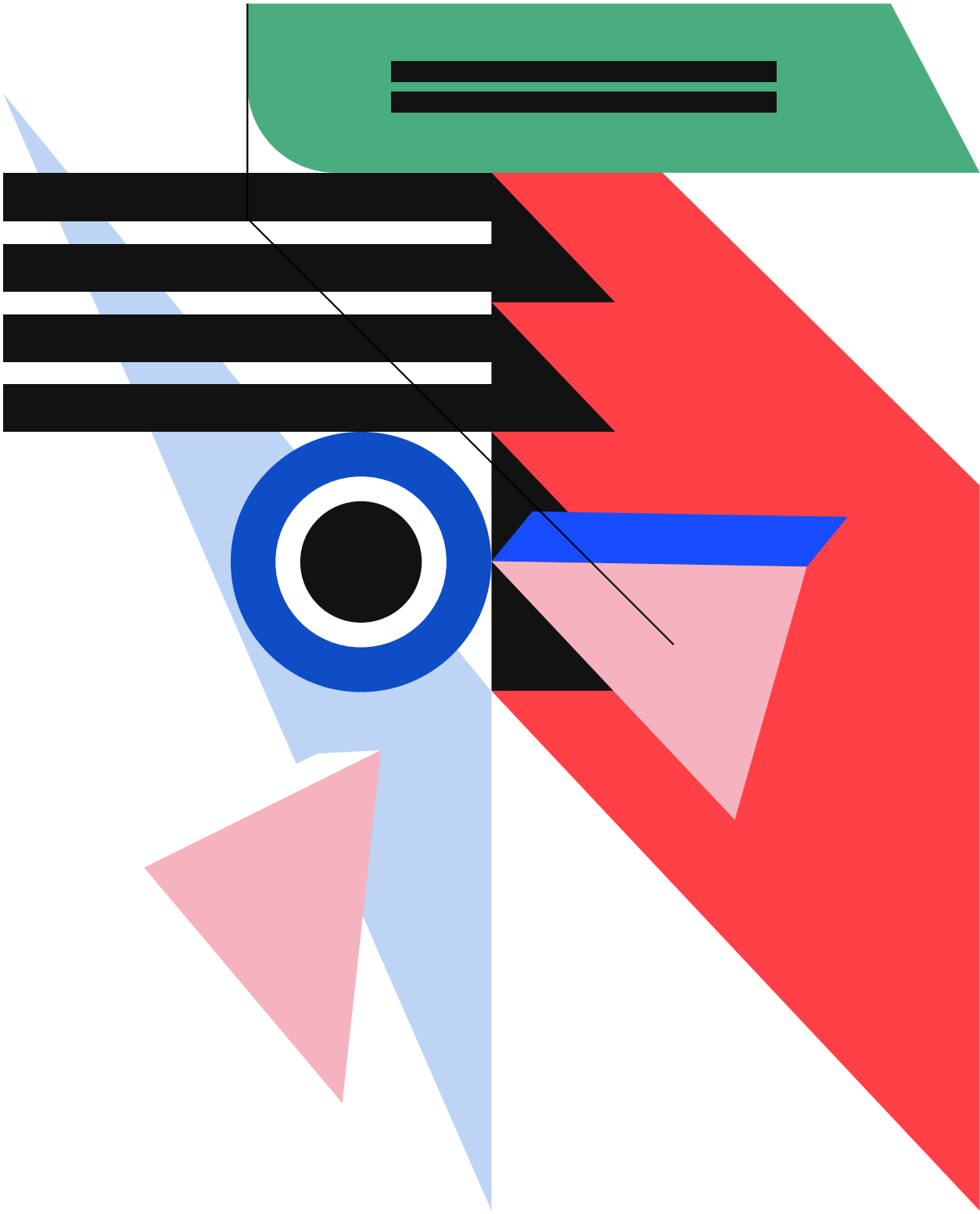

Kontrolné otázky

1. Čo je to politológia a kam siahajú jej korene?
2. Čo patrí medzi kľúčové znaky štátu?
3. Aké formy vlády poznáme?
4. Aký je rozdiel medzi absolutistickou monarchiou a konštitučnou monarchiou?
5. V ktorej krajine sa po II. sv. vojne vyprofiloval typ formy vlády, kde na čele vlády je kancelár?

HORIZONTÁLNE ČLEPENIE ŠTÁTNEJ MOCI

Štátna moc je verejnou mocou, ktorá sa uplatňuje v spoločensťve ľudí žijúcich na určitom území. Možno ju definovať ako silu, ktorá prostredníctvom práva zabezpečuje formovanie a ochranu sociálnych, ekonomických, politických, kultúrnych, či iných spoločenských vzťahov. Ide o také vzťahy, ktoré vyhovujú vláducej reprezentácii a na ich presadenie a ochranu štátna moc využíva aj zákonom stanovené donucovacie formy. Jej základným znakom je, že sa uplatňuje na základe teritoriálneho princípu. Je teda zvrchovaným mechanizmom na spravovanie vybraného územia a na ňom žijúcich obyvateľov. Obyvatelia žijúci na tomto území spravidla disponujú občianstvom daného štátu. Nositeľmi štátnej moci sú občania, ktorí ju realizujú prostredníctvom svojich volených zástupcov.

Horizontálna delba moci zabezpečuje efektívny výkon štátu, zamedzuje zneužívaniu moci a zabezpečuje fungovanie štátu v prospech občanov. Horizontálna delba moci delí moc

v štáte na tri nezávislé zložky, ktoré sa navzájom dopĺňajú a kontrolujú. Ide o moc zákonodarnú, súdnu a výkonnú. Zákonodarnú moc na Slovensku reprezentuje Národná rada Slovenskej republiky, súdnu moc reprezentuje Ústavný súd a sústava všeobecných súdov a výkonná moc je reprezentovaná prezidentom a vládou.

Národná rada Slovenskej republiky (parlament) je inštitúciou **zákonodarnej moci**, resp. verejnou mocou, ktorá je zodpovedná za tvorbu, zmenu alebo rušenie zákonov a v neposlednom rade kontroluje výkonnú moc. Ústavou Slovenskej republiky je definovaná ako jediný ústavodarný a zákonodarný orgán, zložený zo 150 poslancov, volených na obdobie 4 rokov prostredníctvom pomerného volebného systému. Tento orgán reprezentuje suverenitu štátu a ľudu, plní dôležitú úlohu pri budovaní demokratického štátu. Poslanci parlamentu sú zástupcami občanov a pri plnení svojich úloh nie sú viazaní príkazmi, majú tzv. voľný mandát. Na čele parlamentu je predseda, ktorý je volený Národnou radou Slovenskej republiky. Predseda zvoláva schôdze parlamentu, zastupuje národnú radu navonok, podpisuje ústavu alebo prijíma sľuby poslancov. Predsedu zastupujú podpredsedovia, ktorí organizujú úseky činnosti

parlamentu. Národná rada Slovenskej republiky má viacero kompetencií nielen v oblasti zákonodarstva a kontroly, ale aj v oblastiach vnútornej a zahraničnej politiky. Medzi jej pôsobnosti patrí rozhodovanie o návrhu na vyhlásenie referenda, vyslovenie súhlasu s medzinárodnými zmluvami, zriaďovanie ministerstiev, schvaľovanie štátneho rozpočtu, kontrola činnosti vlády, uznávanie o vypovedaní vojny alebo súhlas s vyslaním ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky.

Národná rada Slovenskej republiky je orgánom, ktorý nesie hlavnú zodpovednosť za **legislatívny proces**. Legislatívny proces je základným inštitútom alebo mechanizmom prijímania zákonov v demokratickom a právnom štáte. Neexistuje univerzálny model, nakoľko nie každá krajina s demokratickým politickým systémom má rovnaké inštitucionálne pravidlá. V podmienkach Slovenskej republiky je legislatívny proces determinovaný práve aktérmi, ktorí majú oprávnenie predkladať návrhy zákonov na prijatie zborom na to oprávneným. Ústava Slovenskej republiky ako najvyšší zákon štátu právo zákonodarnej iniciatívy priznáva poslancom Národnej rady Slovenskej republiky, výborom Národnej rady Slovenskej republiky a vláde Slovenskej re-

publiky. Samotný proces prijímania zákonov pozostáva z troch čítaní. Zmyslom prvého čítania je politická priechodnosť (zisťuje sa vôľa poslancov o návrhu zákona rokovať), v druhom čítaní sa rokuje o obsahovej stránke návrhu zákona, tretie čítanie je zamerané na odstránenie legislatívno – technických nepresností a v rámci neho sa hlasuje o zákone ako celku. Následne schválený zákon je zaslaný hlave štátu na podpis, ktorá však má právo využiť prezidentské veto a zákon odmietnuť. Takýto zákon putuje naspäť do parlamentu, kde o jeho prijatí rozhodujú poslanci kvalifikovanou väčšinou hlasov (za schválenie vráteného zákona prezidentom musí hlasovať minimálne 76 poslancov parlamentu). Poslednou fázou je publikovanie zákona v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

Výkonná moc sa v demokratických politických systémoch utvára na základe výsledkov parlamentných volieb. Právo vytvoriť vládu majú relevantné politické strany disponujúce koalíčným potenciálom. Vzájomný vzťah medzi zákonodarnou a výkonnou mocou je sprevádzaný s právom parlamentu kontrolovať vládu a právom vlády žiadať parlament o vyslovenie dôvery. Výkonná moc má v politickom systéme svoju štruktúru, ktorá zásadným spôsobom

ovplyvňuje jej fungovanie. Ide o dualistickú a monistickú štruktúru výkonnej moci. Dualistická forma výkonnej moci je charakteristická predovšetkým pre parlamentnú formu vlády, v ktorej popri individuálnej hlave štátu existuje vláda na čele s premiérom ako ďalší najvyšší orgán výkonnej moci. Monistická exekutíva vo svojej podstate spája hlavu štátu a najvyšší orgán výkonnej moci. Prezident je hlavou štátu a súčasne jediným legitímnym vykonávateľom moci v rámci exekutívy. V podmienkach Slovenskej republiky sa uplatňuje dualizmus vo výkonnej moci, nakoľko časť exekutívnych právomocí vykonáva vláda Slovenskej republiky ako kolektívny orgán a časť kompetencií v rámci výkonnej moci prináležia hlave štátu - prezidentovi.

Vláda Slovenskej republiky je orgán výkonnej moci, ktorý sa skladá z predsedu, podpredsedov a ministrov. Predseda je menovaný prezidentom a spravidla je to predseda najsilnejšej politickej strany (automaticky tomu však nemusí byť, resp. niekoľkokrát sa totiž v politickom systéme Slovenskej republiky stalo, že predsedom vlády na nestal líder víťaznej politickej strany). Prezident zároveň na návrh predsedu vlády menuje aj ďalších členov vlády. Vláda musí do 30 dní od svojho vymenovania predložiť Národnej rade

Slovenskej republiky programové vyhlásenie, ktoré obsahuje jej plány a aktivity na najbližšie obdobie. Vláda a jej členovia sú zodpovední Národnej rade Slovenskej republiky.

Medzi základné oblasti činnosti vlády patrí zahraničná politika, bezpečnostná politika, vzdelávacia politika, technická infraštruktúra, legislatíva, sociálna oblasť a zdravotná politika. Vláda Slovenskej republiky rozhoduje o návr-

hoch zákonov, o svojom programe, o hospodárskej a sociálnej politike, o návrhu štátneho rozpočtu, o medzinárodných zmluvách, o udelení amnestie či o vyslaní ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky.

Vláda je kolektívny orgán, ktorého členmi sú jednotliví ministri. Každý minister je zodpovedný za riadny chod svojho ministerstva. Ministra zastupuje štátny tajomník a to v plnom rozsahu (najčastejšie v čase neprítomnosti na ministerstve), s výnimkou rokovania vlády, nakoľko v takomto prípade je hlas štátneho tajomníka poradný.

Prezident Slovenskej republiky je inštitútom, ktorý v rámci delby moci zaraďujeme k výkonnej moci. Jeho základnou úlohou je reprezentácia nie-

len do vnútra štátu, ale aj v rámci medzinárodných vzťahov, resp. vo vzťahu k zahraničným krajinám a nadnárodným inštitúciám. Prezident je volený priamo občanmi na obdobie 5 rokov a kandidát musí mať vek minimálne 40 rokov. Medzi jeho základné právomoci patrí zvolávanie ustanovujúcej schôdze Národnej rady Slovenskej republiky, podpísanie zákonov, menovanie a odvolávanie predsedu a členov vlády, udeľovanie vyznamenaní, menovanie a odvolávanie sudcov Ústavného súdu, odpustenie či zmiernenie trestov alebo vyhlasovanie referenda. Relatívne významnou právomocou prezidenta je aj možnosť vrátiť zákon Národnej rade Slovenskej republiky v prípade, že s ním nesúhlasí (relatívne právo veta – poslanci môžu nadpolovičnou väčšinou Národnej rady Slovenskej republiky veto prezidenta prelomiť).

Prezident je za správne vykonávanie svojich povinností zodpovedný Národnej rade Slovenskej republiky, ktorá ho môže odvolať v prípade, že prezident spácha vlastizradu alebo úmyselne poruší ústavu. Okrem Národnej rady Slovenskej republiky môžu prezidenta odvolať aj občania a to prostredníctvom ľudového hlasovania. Vo všeobecnosti možno teda konštatovať, že funkcia prezidenta Slovenskej republiky vychádza z charakteru formy vlády (parlamentná

demokracia) a ústavných, resp. politických zvyklostí formovaných v 20. storočí.

Súdna moc je popri výkonnej moci (vláda) a zákonodarnej moci (parlament) jednou z troch základných mocí v štáte. Jej primárnym účelom je riešiť konflikty a presadzovať zákonnosť a ochranu práva. Základným znakom tejto moci je jej nezávislosť. To znamená, že vláda ani parlament ako ďalšie dve štátne moci, ako ani žiadne iné orgány nemôžu zasahovať do výkonu súdnictva. Medzi jej úlohy patrí interpretácia zákonov, kontrola legislatívy a exekutívy, kontrola dodržiavania zákonov, rozhodovanie o právach a povinnostiach občanov či organizácií, rozhodovanie o zákonnosti orgánov, ale aj rozhodovanie o vine, nevine či uložení trestu.

Súdnu moc v Slovenskej republike tvorí Ústavný súd a sústava všeobecných súdov. **Ústavný súd** je nezávislým orgánom, ktorý zabezpečuje ochranu ústavnosti a sídli v Košiciach. Stojí mimo sústavu všeobecných súdov a jeho rozhodnutia sú konečné a záväzné. Rozhoduje napríklad o súlade nariadení vlády s ústavou, podáva záväzný výklad ústavy alebo rozhoduje o tom, či je predmet referenda v súlade s ústavou. Ústavný súd sa skladá z 13 sudcov meno-

vaných na obdobie 12 rokov prezidentom SR, ktorý kandidátov menuje na základe návrhu Národnej rady Slovenskej republiky.

Sústavu všeobecných súdov tvoria **Najvyšší súd Slovenskej republiky** (sídlo v Bratislave), **Špecializovaný trestný súd** (so sídlom v Pezinku), **krajské súdy** (so sídlom v Banskej Bystrici, v Bratislave, v Košiciach, v Nitre, v Prešove, v Trenčíne, v Trnave, v Žiline), **okresné súdy** a v rámci správneho súdnictva **Najvyšší správny súd Slovenskej republiky, resp. správne súdy** (so sídlom v Bratislave, v Banskej Bystrici, v Košiciach). Všeobecné súdy rozhodujú občianskoprávnymi (civilnými), trestnoprávnymi a obchodnoprávnymi veciach. V civilnom súdnictve sa riešia najmä spory medzi dvomi alebo viacerými stranami. V trestnom súdnictve je to najmä rozhodovanie o vine alebo nevine a o tom, či sa stal alebo nestal trestný čin, pre ktorý bola podaná obžaloba a ktorý je predmetom konania. Obchodnoprávne spory súvisia najmä s podnikateľskou činnosťou. Súdy rozhodujú ďalej napríklad o žalobách proti rozhodnutiu, žalobách proti nečinnosti v oblasti verejnej správy alebo o ochrane pred nezákonným postupom. Je dôležité zdôrazniť, že každý má právo obrátiť sa na súd a domáhať sa ochrany svojich práv,

ktoré boli ohrozené alebo porušené. Sudcovia sú menovaní prezidentom a pri výkone svojej funkcie sú relatívne nezávislí od politickej alebo akejkoľvek inej moci. Ústredným orgánom štátnej správy pre všeobecné súdy je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.

Dôležitú úlohu v rámci súdnej moci zohráva **Súdna rada**. Súdna rada je nezávislým orgánom zabezpečujúcim nezávislosť a samostatnosť súdnej moci. Jej úlohou je chrániť práva a záujmy sudcov, zabezpečovať ich etické správanie a dbať na kvalitu súdnej činnosti. V praktickej rovine tak rieši disciplinárne previnenia sudcov, rozhoduje o sankciách voči sudcom a pod. Rovnako vykonáva etickú reguláciu v rámci súdnej moci, nakoľko vypracúva etické normy a kódexy, na základe ktorých sa sudcovia riadia. V neposlednom rade je úlohou Súdnej rady chrániť samotných sudcov pred neoprávneným ovplyvňovaním a zabezpečiť, aby mohli svoju prácu vykonávať bez nátlaku. Súdna rada Slovenskej republiky je tak jedným z pilierov právneho systému, ktorý prispieva k zachovaniu integrity a efektívnosti súdnej moci.

V súvislosti so súdmi a súdnym procesom sa môžeme stretnúť aj s výkonom činnosti nezávislého orgánu – prokuratúry Slovenskej republiky. **Prokuratúra Slovenskej re-**

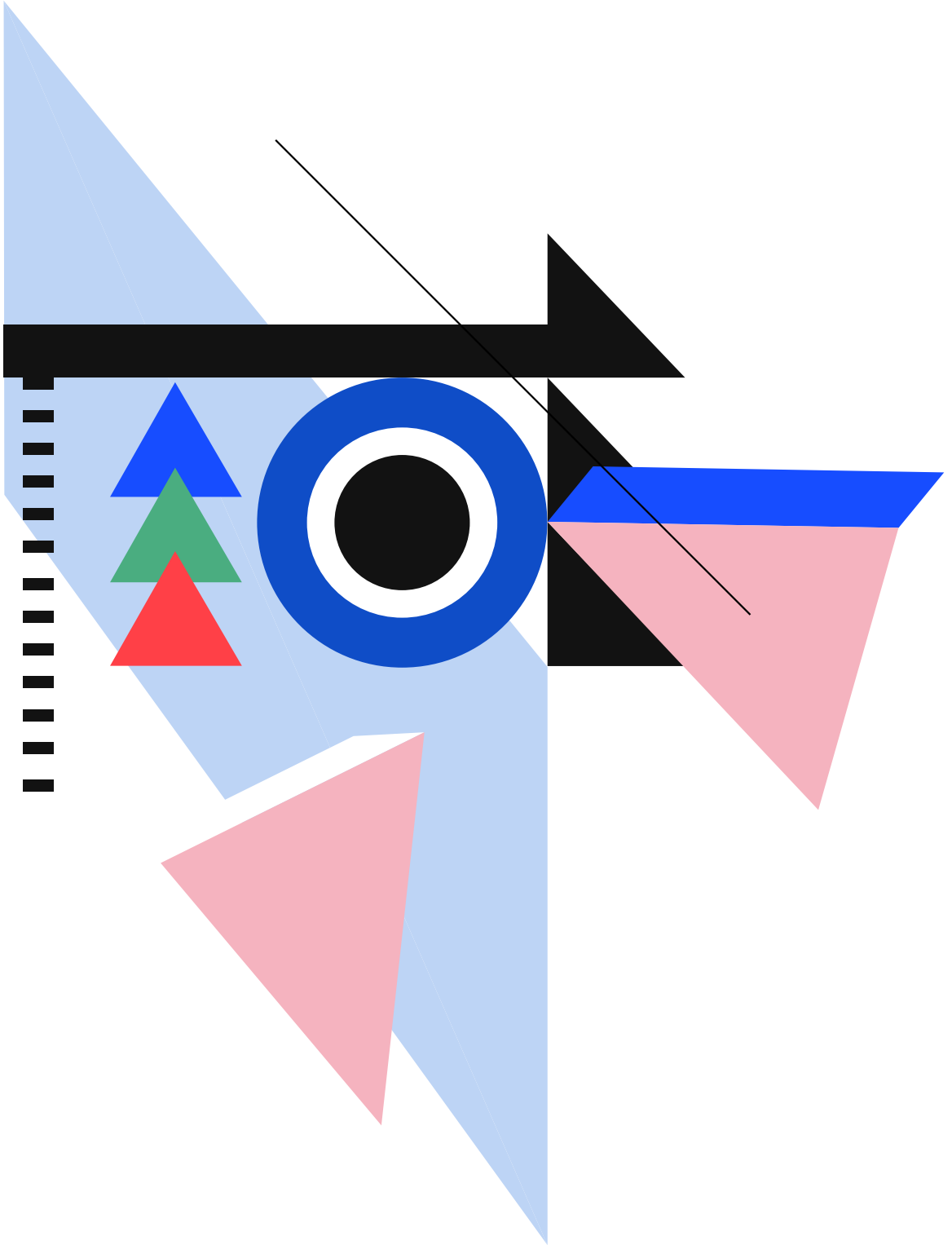
publiky je orgán verejnej moci zodpovedný za vykonávanie trestného stíhania a zastupovanie verejných záujmov v trestnom konaní. Je to nezávislý orgán, ktorý pôsobí na ochranu práv a slobôd občanov a zabezpečuje dodržiavanie zákona. Prokuratúra a rovnako polícia sa označujú aj ako orgány činné v trestnom konaní.

Kontrolné otázky

1. Čo je to horizontálna deľba moci?
2. Čo je to vertikálna deľba moci?
3. Koľko čítaní spravidla obsahuje legislatívny proces a čo je predmetom jednotlivých čítaní?
4. Ktoré súdy tvoria sústavu súdov na Slovensku?
5. Čo je úlohou prokuratúry?

VERTIKÁLNE ČLEPENIE ŠTÁTNEJ MOCI

POLITOLÓGIA

Vo svete existuje niekoľko typov štátov. Najčastejšie hovoríme o unitárnych štátoch a o štátoch zložených.

Unitárny štát je charakteristický jednou ústavou, jednou sústavou najvyšších štátnych orgánov a jednotnou sústavou štátnych symbolov (napr. Slovenská republika). Zjednodušene môžeme povedať, že ide o „jednoduchý štát“. Je tvorený jedným štátnym celkom, ktorí sa síce člení na územné časti, avšak tieto sa nepodieľajú na uskutočňovaní suverenity štátu, ale majú administratívno-správnu povahu. Takýto štát je ako celok reprezentovaný najvyššími štátnymi orgánmi (parlament, vláda, prezident).

Zložený štát sa skladá z viacerých štátov, preto je pre neho charakteristická dvojitá sústava najvyšších štátnych orgánov, viac ako jedna ústava, ale aj dvojitá sústava štátnych symbolov (napr. Spolková republika Nemecko). Spolková republika Nemecko je zloženým štátom, ktorý sa skladá zo 16 spolkových

krajín, z tohto počtu sú tri mestské štáty (Brémy, Berlín a Hamburg). Každá z týchto spolkových krajín má vlastnú ústavu, vlastné krajinské orgány a istú mieru autonómie. Nad nimi všetkými však stojí spolková ústava s názvom Grundgesetz (Základný zákon), ústredné štátne orgány ako Bundestag (Spolkový snem), Bundesrat (Spolková rada), resp. Bundesregierung (Spolková vláda) a Bundespräsident (Spolkový prezident).

V súvislosti so zloženými štátmi sa stretávame aj s termínom **federácia**. Federácia je relatívne často sa vyskytujúcou formou zloženého štátu. Toto označenie je typické najmä pre anglosaské prostredie (napr. USA – federácia zložená z 50 štátov a jedného dištriktu).

Na pomedzí unitárneho a federatívneho štátu sa pohybuje model **konfederácie**. V takomto prípade ide o relatívne voľné a dobrovoľné združenie štátov, v rámci ktorého každý štát alebo súčasť disponuje autonómnym postavením a nie je viazaný žiadnymi centrálnymi rozhodnutiami. V konfederatívnom modeli dokonca centrálna vláda absentuje, resp. jej existencia nie je dominantnou zložkou rozhodovania. V praktickej rovine sa s týmto modelom môžeme stretnúť práve v súvislosti s politickým systémom Švajčiarska.

Verejná správa je neustále predmetom rozličných diskusií, nielen v akademickom prostredí, ale aj mimo neho. Mnohí hľadajú odpoveď na otázku: prečo verejnú správu potrebujeme, v akom rozsahu ju potrebujeme, na akom mieste, a v akom čase? Rovnako sa môžeme pýtať, akú má mať formu a aké úlohy má v konečnom dôsledku plniť? Široká škála otázok so sebou prináša veľké množstvo prístupov k danej problematike. Je žiaduce upozorniť, že verejnú správu v našom ponímaní je potrebné chápať ako súčasť demokratického politického systému. Preto je demokratická verejná správa integrálnou súčasťou fungujúceho moderného politického systému. Stabilita tohto politického systému je potom závislá od kompatibility verejnej správy s demokratickými normami, inštitúciami a princípmi demokratického a právneho štátu. Občan sa v tomto prípade stáva plnohodnotným partnerom štátu, ktorý je reprezentovaný orgánmi verejnej správy.

Verejná správa plní funkcie a úlohy, ktoré sú od seba vzájomne menej alebo v niektorých špecifických prípadoch viacej závislé. Z tohto pohľadu majú zreteľných adresátov a sú kompatibilné so zachovaním politického systému, so spájaním individuálnych a skupinových záujmov. Vo vše-

obecnosti môžeme teda povedať, že takto formulované úlohy a funkcie verejnej správy majú svoj politický a spoločenský význam. Reflexiou takéhoto vnímania verejnej správy je delenie verejnej správy na tri kľúčové subsystémy (samospráva, štátna správa, verejnoprávne korporácie).

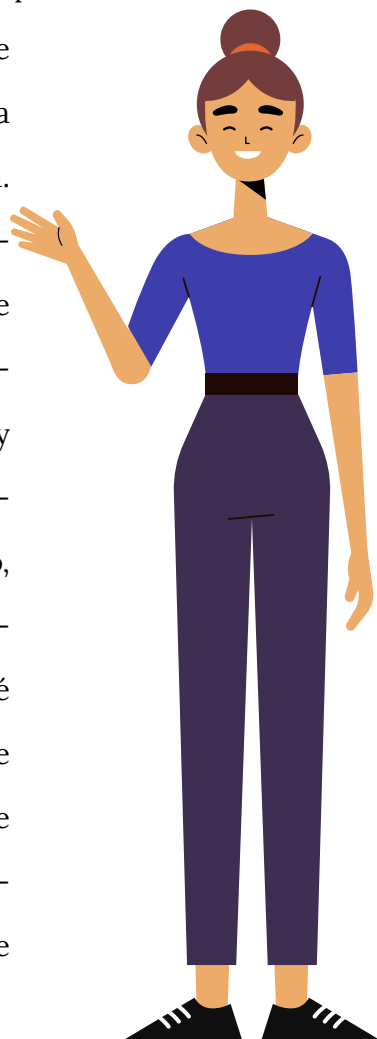
Samospráva predstavuje dôležitú súčasť každého demokratického a politického systému. Už zo samotného názvu alebo pojmu je zrejmé, že ide o správu záležitostí vo svojej vlastnej réžii, resp. bez zásahu niekoho iného, napr. štátu a jeho inštitúcií. Samosprávu je možné identifikovať na základe nasledujúcich bodov:

- Existencia skutočností, ako sú verejné záujmy a potreby, typické pre určité spoločenstvo ľudí,
- Zákon priznáva tomuto spoločenstvu výsadné postavenie, ktoré ho oprávňuje riadiť svoje vlastné záležitosti. Má teda oprávnenie vystupovať ako právnická osoba, čím je daný predpoklad pre jeho majetkovú a finančnú nezávislosť,
- Ťažiskom pôsobnosti samosprávy sú úlohy, ktoré smerujú k uspokojovaniu vlastných potrieb a spravovaniu vlastných záležitostí.

V praktickej rovne realizujú právo samosprávnej pôsobnosti dva druhy a to záujmová samospráva a územná samospráva. Kým k záujmovej samospráve patria rozličné profesijné komory (Slovenská lekárska komora, Slovenská advokátska komora), prípadne školská samospráva a akademická samospráva, k územnej samospráve radíme osem vyšších územných celkov a takmer tri tisícky obcí a miest na Slovensku.

Na Slovensku máme veľký počet samospráv. To však samo o sebe problémom nie je. Nežiaducim stavom však je, že nie každá samospráva (obec) dokáže plniť všetky funkcie a úlohy, ktoré sú pre život obyvateľov dôležité z hľadiska ich ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja. Zjednodušene povedané, nie všetky obce sú schopné pre svojich obyvateľov zabezpečiť adekvátne podmienky pre život. Tieto obce sú obyčajne malé a absentuje v nich napr. kanalizácia, infraštruktúra, verejný vodovod, vzdelávacie inštitúcie, zdravotné stredisko a pod.

Kľúčovými aktérmi obecnej samosprávy

na Slovensku sú okrem samotných obyvateľov – starosta obce a obecné zastupiteľstvo. **Starostu obce** možno považovať za primárneho predstaviteľa obce a zároveň najvyšší výkonný orgán. Jeho funkcia je verejná a starosta je teda verejným činiteľom. Starosta nemôže vykonávať funkciu poslanca, zamestnanca obce, predsedu VÚC, zamestnanca orgánu štátnej správy alebo byť štatutárnym orgánom rozpočtovej organizácie. Medzi jeho základné úlohy patrí výkon obecnej správy, zastupovanie obce, vydávanie pracovného poriadku, zastupovanie obce vo vzťahu k štátnym orgánom a fyzickým a právnickým osobám, informovanie obecného zastupiteľstva o organizačnom poriadku obecného úradu a rozhodovanie o správe obce. Napriek tomu, že starosta nie je členom zastupiteľstva a nemá hlasovacie právo, plní voči nemu organizátorské úlohy v podobe zvolávania a vedenia zasadnutí obecného zastupiteľstva, podpisovania uznesení a Všeobecne záväzných nariadení (VZN). Jeho funkčné obdobie trvá 4 roky a za štandardných okolností končí zložením sľubu novozvoleného starostu.

Obecné zastupiteľstvo je kolektívny orgán obce, ktorý sa skladá z poslancov volených priamo obyvateľmi obce na obdobie 4 rokov. Je orgánom, ktorý rozhoduje o najdôleži-

tejších otázkach života v obci. Počet poslancov určuje pred voľbami obecné zastupiteľstvo a závisí od počtu obyvateľov obce. Zastupiteľstvo obce sa musí skladať minimálne z troch poslancov a maximálne zo 41 poslancov (v závislosti od veľkosti obce). Zastupiteľstvo si podľa potreby môže zriadiť poradné, kontrolné a výkonné orgány ako napríklad obecná rada, komisie, obecná polícia alebo útvar hlavného kontrolóra.

Žiadna právomoc nesmie byť zverená starostovi aj obecnému zastupiteľstvu zároveň. Voči starostovi je obecné zastupiteľstvo rovnocenným orgánom a teda nie sú vo vzťahu nadradenosti a podriadenosti. Medzi základné úlohy obecného zastupiteľstva patrí určovanie zásad hospodárenia a nakladania s majetkom obce, schvaľovanie rozpočtu, schvaľovanie územného plánu obce, rozhodovanie o zavedení alebo zrušení miestnej dane, vyhlasovanie miestneho referenda, určovanie platu starostu či schvaľovanie dohody o medzinárodnej spolupráci.

Nepochybne dôležitým orgánom každej obecnej samosprávy je **hlavný kontrolór**. Hlavného kontrolóra obce volí a odvoláva zastupiteľstvo obce. Kvalifikačným predpokladom na výkon jeho funkcie je ukončené minimálne úplné stred-

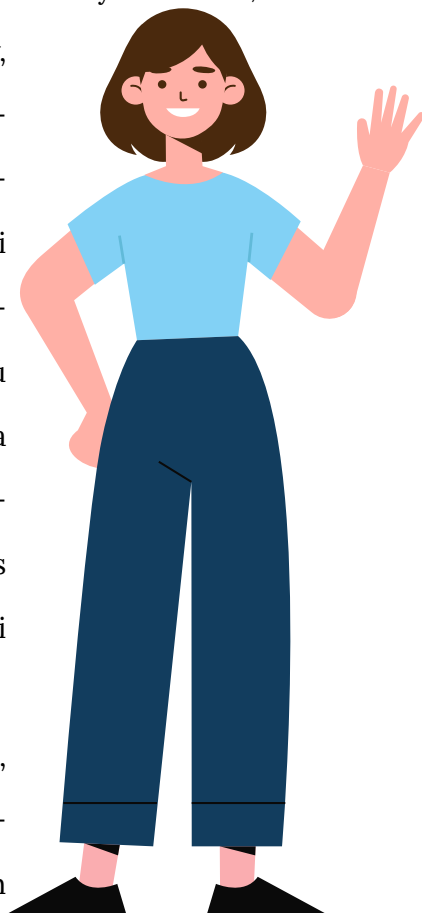
né vzdelanie. Medzi kľúčové právomoci hlavného kontrolóra patrí kontrola zákonnosti, účinnosti, hospodárnosti a efektívnosti pri hospodárení a nakladaní s majetkom a majetkovými právami obce, kontrola príjmov a výdavkov a finančných operácií obce, kontrola vybavovaní petícií a sťažností, kontrola plnení uznesení obecného zastupiteľstva, kontrola dodržiavania interných predpisov obce. Je volený na obdobie šiestich rokov.

Regionálna samospráva je na Slovensku reprezentovaná vyššími územnými celkami. V praxi sa však stretávame aj s pomenovaním samosprávny kraj, resp. s nesprávnym pomenovaním „župa“. Samosprávne kraje boli vytvorené v roku 2001 a možno ich charakterizovať ako samostatné územné celky, ktoré samostatne hospodária s vlastným majetkom a príjmami. Ich hlavným cieľom je starať sa o záujmy svojich obyvateľov a o celkový rozvoj územia. Obyvateľom kraja je osoba, ktorá má na jeho území trvalý pobyt. Na čele kraja je **predseda**, ktorý je spolu so **zastupiteľstvom** volený priamo obyvateľmi na obdobie 4 rokov. Nesporne dôležitým orgánom je **hlavný kontrolór**, ktorého primárnou úlohou je kontrola hospodárenia a dodržiavania legislatívnych predpisov zo strany samosprávneho kraja.

Územie Slovenskej republiky sa delí na 8 samosprávnych krajov, a to Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Nitriansky kraj, Trenčiansky kraj, Žilinský kraj, Banskobystrický kraj, Prešovský kraj a Košický kraj. Každý samosprávny kraj má vlastný erb, pečať a vlajku. Medzi kompetencie samosprávneho kraja patrí zriaďovanie a prevádzkovanie stredných škôl, múzeí, knižníc, divadiel, domovov sociálnych služieb, určovanie poplatkov za sociálne služby, niektorých druhov nemocníc a zdravotníckych zariadení, zabezpečovanie rôznych verejnoprospešných služieb či správa ciest II. a III. triedy a pod. Samosprávny kraj môže vykonávať vlastnú podnikateľskú činnosť, podieľa sa na ochrane životného prostredia, riadi rozvoj cestovného ruchu a spolupracuje s obcami a ostatnými samosprávnymi krajmi.

Štátna správa predstavuje činnosť, ktorú vykonáva štát vo vzťahu k adresátom, spravidla k občanom a obyvateľom štátu, resp. k orgánom štátnej správy

navzájom. Typickým a charakteristickým znakom štátnej správy je skutočnosť, že v rámci vzťahov tohto systému je uplatňovaný princíp nadriadenosti a podriadenosti. Najlepšie vysvetlenie nám ponúka praktická skúsenosť s diverzifikáciou jednotlivých štátnych orgánov na dve kľúčové skupiny. Prvou z nich sú **ústredné orgány štátnej správy**. Do tejto skupiny zaraďujeme ministerstvá. Tie riadia ministri, ktorí nesú zodpovednosť za ich činnosť. Minister nachádza svoje zastúpenie v podobe štátneho tajomníka. V súčasnosti na Slovensku vykonávajú činnosť nasledovné ministerstvá:

- Ministerstvo obrany SR
- Ministerstvo hospodárstva SR
- Ministerstvo životného prostredia
- Ministerstvo financií SR
- Ministerstvo dopravy SR
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR
- Ministerstvo vnútra SR
- Ministerstvo spravodlivosti SR
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí

SR

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
- Ministerstvo kultúry SR
- Ministerstvo zdravotníctva SR

Inú skupinu tvoria tzv. **ostatné ústredné orgány štátnej správy**. K nim zaradujeme nasledovné úrady: Úrad vlády Slovenskej republiky, Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, Štatistický úrad Slovenskej republiky, Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Úrad jadrového dozoru Slovenskej republiky, Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky, Úrad pre verejné obstarávanie, Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky, Správa štátnych hmotných rezerv Slovenskej republiky, Národný bezpečnostný úrad Slovenskej republiky, Úrad pre územné plánovanie a výstavbu Slovenskej republiky.

Ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy sa podieľajú na tvorbe jednotnej štátnej politiky v jednotlivých oblastiach, uskutočňujú túto politiku, vykonávajú v rozsahu svojej pôsobnosti štátnu správu a plnia ďalšie úlohy ustanovené v ústavných zákonoch, zákonoch a iných všeobec-

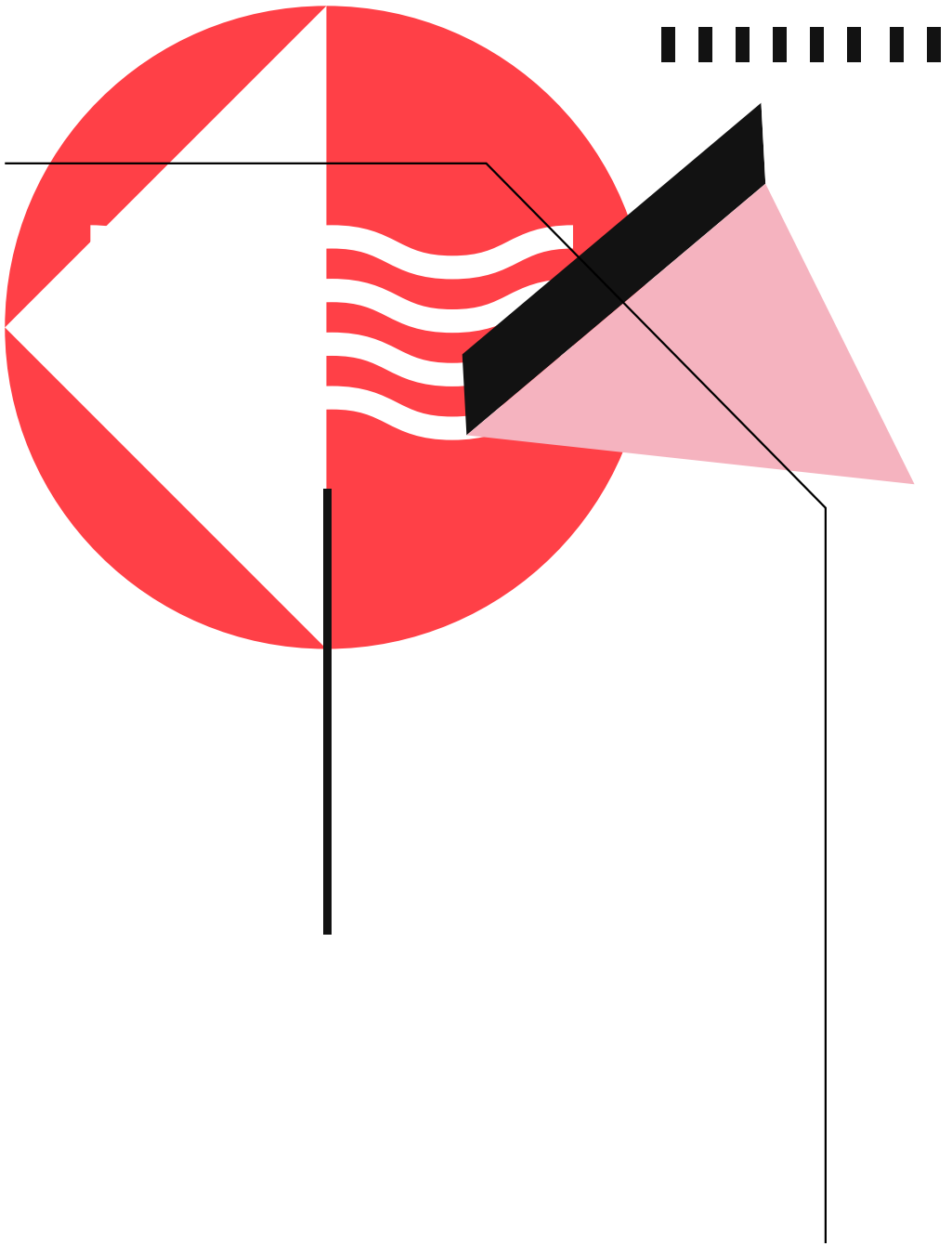
ne záväzných právnych predpisoch. V rozsahu vymedzenej pôsobnosti zodpovedajú aj za úlohy obrany, kybernetickú bezpečnosť a vytváranie podmienok na realizáciu požiadaviek zabezpečovania príprav na obranu, ochranu a kybernetickú bezpečnosť. Starajú o náležitú právnu úpravu vecí patriacich do ich pôsobnosti. Pripravujú návrhy zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov, zverejňujú ich a po prerokovaní v pripomienkovom konaní predkladajú vláde, dbajú aj o dodržiavanie zákonnosti v oblasti svojej pôsobnosti. Tu môžeme vidieť, že ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy majú široké pole pôsobnosti, ktoré sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky.

Druhou a podstatne do počtu väčšou skupinou orgánov štátnej správy sú **miestne orgány štátnej správy**. Tu dávame do pozornosti predovšetkým **okresné úrady**. Okresný úrad je preddavková organizácia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Na čele každého okresného úradu je **prednosta**, ktorého vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh ministra vnútra. Vnútorne sa okresný úrad člení na odbory, na čele ktorých sú vedúci odborov. Pri výkone svojej pôsobnosti okresné úrady spravidla spolupracujú s inými orgánmi štátnej správy a s orgánmi samosprávy na miestnej

a regionálnej úrovni. Vykonávajú tak relatívne široké spektrum kompetencií na úseku civilnej ochrany obyvateľstva a riadenia štátu v krízových situáciách mimo vojny a vojnového stavu, hospodárskej mobilizácie, katastra nehnuteľností, obrany štátu, starostlivosti o životné prostredie, resp. cestnej dopravy a pozemných komunikácií, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, poľovníctva, všeobecnej vnútornej správy a živnostenského podnikania.

Verejnoprávna korporácia je jedným zo základných pojmov verejnej správy. Pod pojmom korporácia rozumieme predovšetkým zákonom upravené združenie osôb za účelom sledovania vopred daného cieľa. Samotný pojem verejnoprávna korporácia je úzko spätý s podielom na verejnej moci. Verejnoprávne korporácie vznikajú ako prejav vôle zákonodarného orgánu a to na základe zákona alebo rozhodnutia príslušného a kompetentného orgánu verejnej správy. Nemenej dôležitou súčasťou verejnoprávnych korporácií je aj financovanie, ktoré je úplne alebo čiastočne hradené z verejného rozpočtu. Okrem toho, že tieto korporácie sledujú predovšetkým verejnoprospešné ciele, reálne poskytujú aj verejné služby. Vzhľadom k tomu, že v demokratickom a právnom štáte je široká škála verejného záujmu, môžu ve-

rejnoprávne korporácie nadobúdať rôzne formy a ich zameranie môže byť značne diferenčné. Klasickým príkladom verejnoprávnej korporácie v našich domácich podmienkach je Slovenský rozhlas a televízia.

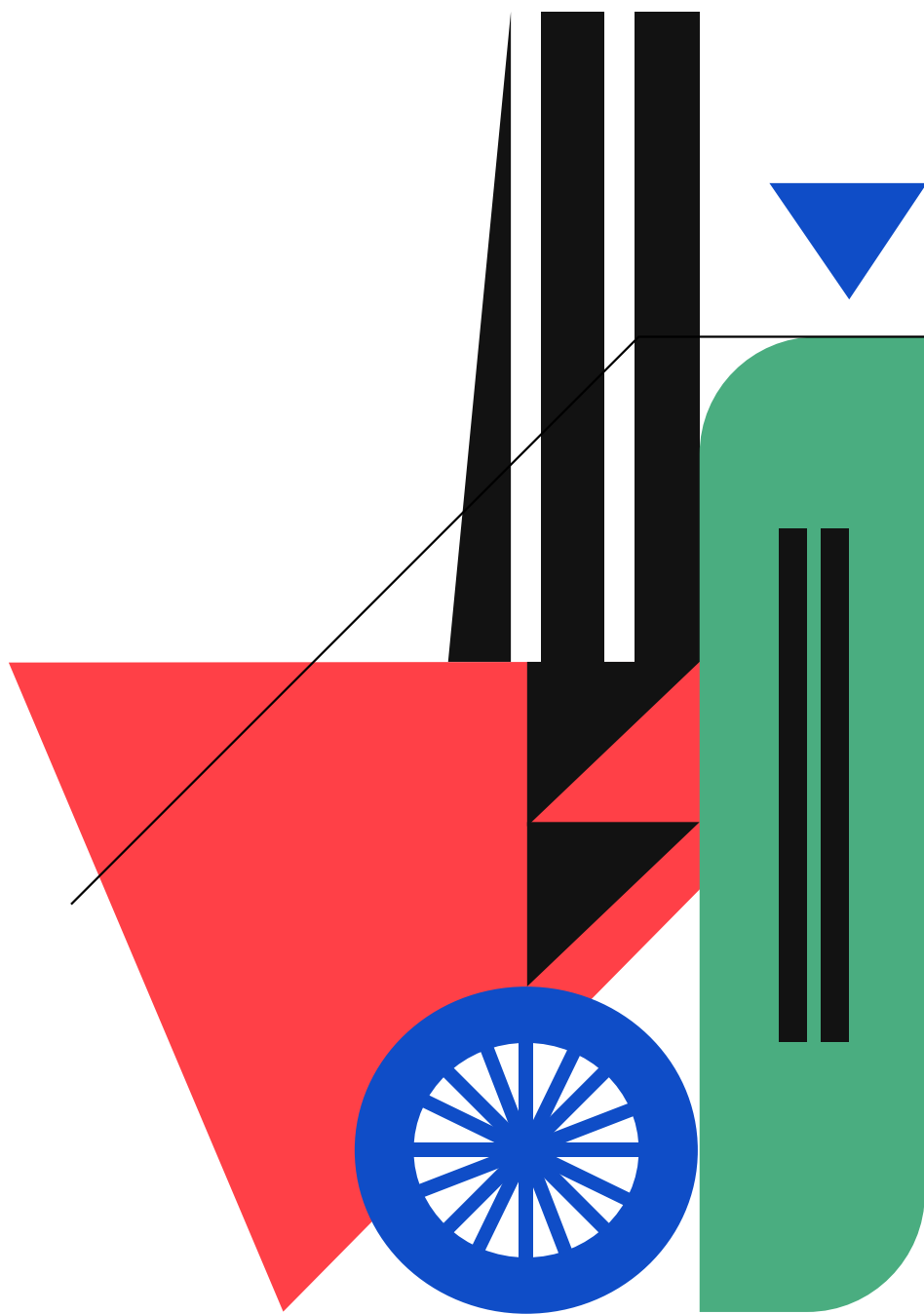

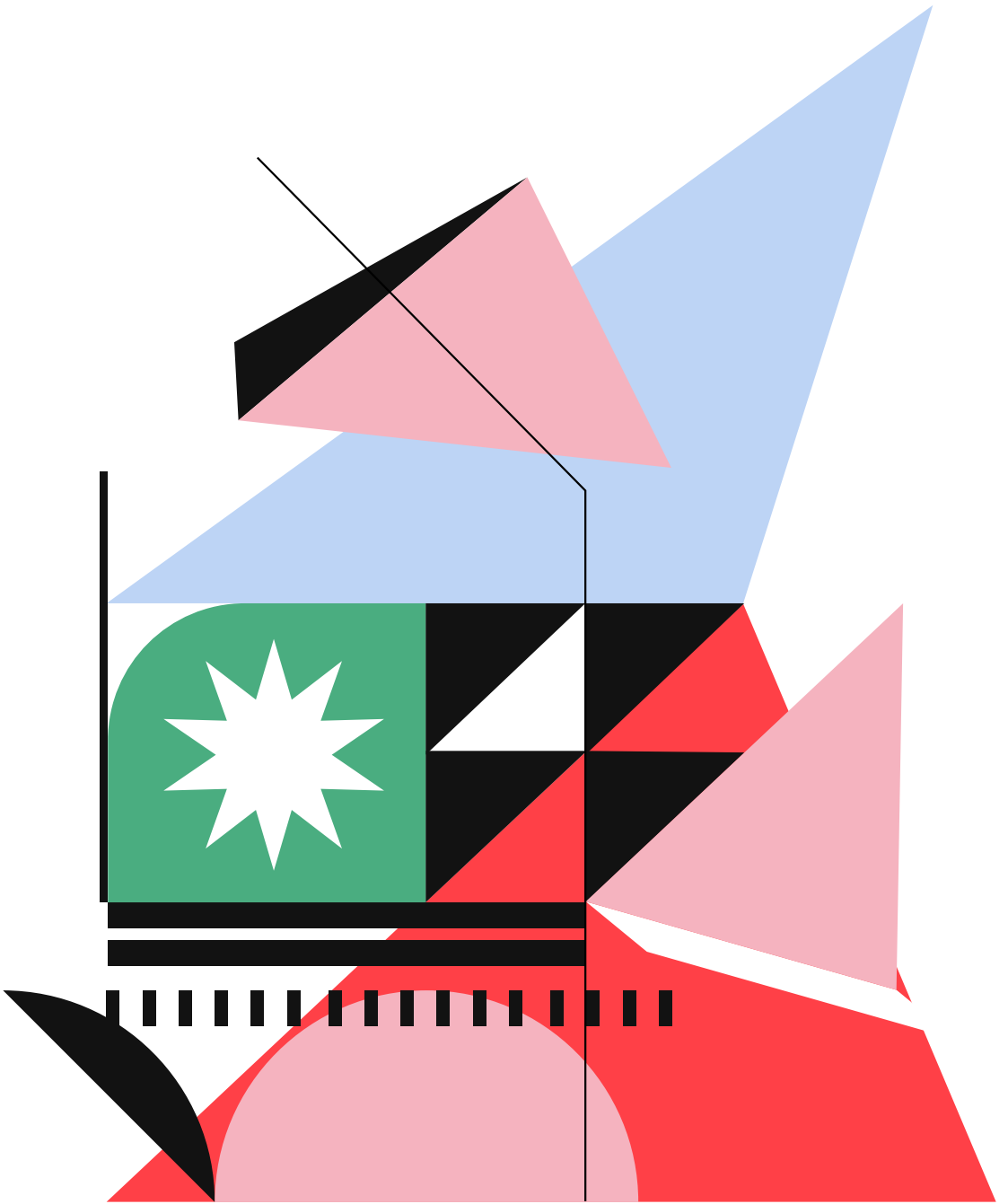

Kontrolné otázky

1. Aký je rozdiel medzi unitárnym štátom a zloženým štátom?
2. Čo je to samospráva a aké sú jej formy?
3. Akí kľúčoví aktéri verejnej politiky vykonávajú činnosť na úrovni samosprávy obce a na úrovni samosprávnych krajov?
4. Čo je to štátna správa a aké orgány ju tvoria?
5. Na čele akého úradu je prednosta a akým spôsobom je táto funkcia kreovaná?

DEMOKRACIA

POLITOLÓGIA

Demokracia predstavuje v moderných dejinách sveta univerzálnu hodnotu. Má taký silný hodnotový náboj, že demokraciu radi do svojho slovníka preberajú aj nedemokratické politické sily a režimy. Bez ohľadu na túto skutočnosť, demokracia je tým najlepším čo doposiaľ človek prijal v kontexte politického riadenia spoločnosti a riešenia spoločenských konfliktov a výziev. Existuje veľké množstvo definícií demokracie, žiadnu z nich však nemožno považovať za univerzálnu. Napriek tomu, za pomerne známu sa považuje definícia, resp. formulácia od amerického prezidenta Abrahama Lincolna. Ten vo svojich úvahách vyslovil myšlienku, že „demokracia je vláda ľudu, prostredníctvom ľudu a vláda pre ľud.“ Vo všeobecnosti možno túto myšlienku v teoretickej rovine rozvinúť nasledovne (Tansay, 1997, s. 176): „Vláda ľudu“ – je mocou ľudu a to nielen v tom zmysle, že zahŕňa celý ľud, ale rovnako preto, že získava legitimitu prostredníctvom ľudu.

„Vládu prostredníctvom ľudu“ – možno ju chápať v kontexte výkonu moci ľuďom, resp. v širokej účasti ľudu na procese vládnutia. „Vláda pre ľudí“ – snaží sa pôsobiť pre spoločné blaho všetkých ľudí a v konečnom dôsledku sa snaží zabezpečiť práva jednotlivcov. Takéto vnímanie demokracie je založené na nasledujúcich princípoch:

- Slobodné a súťaživé voľby založené na všeobecnom, rovnom, priamom a tajnom hlasovaní
- Rešpektovanie základných ľudských práv a slobôd
- Deľba štátnej moci na legislatívu, exekutívu a jurisdikciu,
- Skutočnosť, že zdrojom moci v štáte je za každých okolností ľud
- Vláda väčšiny a zabezpečenie práva menšín
- Pluralita názorových prúdov a široké spektrum politických strán

Demokracia je v prvom rade hodnota, ktorá by nemala byť cudzia nikomu na svete. Na druhej strane sme svedkami neustálych útokov na demokraciu, jej hodnoty a princípy. A preto by sme mali byť obozretnými, nakoľko silu tejto hodnoty dokonale spoznáme až v tom momente, keď o ňu prídeme.

Veľakrát z médií zaznievajú hlasy, že žijeme v ére, kedy

pociťujeme krízu demokracie, resp. spoločnosť pociťuje tzv. demokratický deficit. Zjednodušene tak môžeme povedať, že vo všeobecnosti nie sme spokojní s tým, ako je spoločnosť organizovaná, ako fungujú jej základné inštitúcie (vrátane orgánov štátu).

Demokratický deficit je pojmom, ktorý sa v našom domácom slovníku objavuje najmä v súvislosti s kritikou Európskej únie, resp. jej inštitúcií a orgánov. Najčastejšie tento pojem kritici používajú v kontexte absencie možnosti odmietnutia „vlády“ na európskej úrovni z dôvodu nespokojnosti so smerovaním politiky a charakterom prijímaných opatrení. Rovnako sa tento pojem spája s dlhodobým trendom (najmä u nás), keď voliči odmietajú účasť na voľbách do Európskeho parlamentu. Do popredia sa tak dostáva otázka legitímnosti zvolených reprezentantov, ktorí sú súčasťou alebo stoja na popredných postoch európskej administratívy. Táto problematika stála v centre pozornosti viacerých významných zmlúv: (Maastrichtská zmluva, Amsterdamská zmluva, zmluva z Nice a pod.). V tejto súvislosti došlo k posilneniu postavenia Európskeho parlamentu, ktorého členovia sú volení obyvateľmi členských krajín. Cieľom tak je, aby sa všetci obyvatelia členských krajín cítili ako občania

jednotnej Európskej únie. Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že z rozličných dôvodov tomu tak nie je (napr. Brexit). To nám však nesmie brániť v tom, aby sme poľavili v úsilí vytvoriť spoločný európsky priestor pre všetkých obyvateľov Európy, priestor, v ktorom bude platiť právo pre každého občana rovnako.

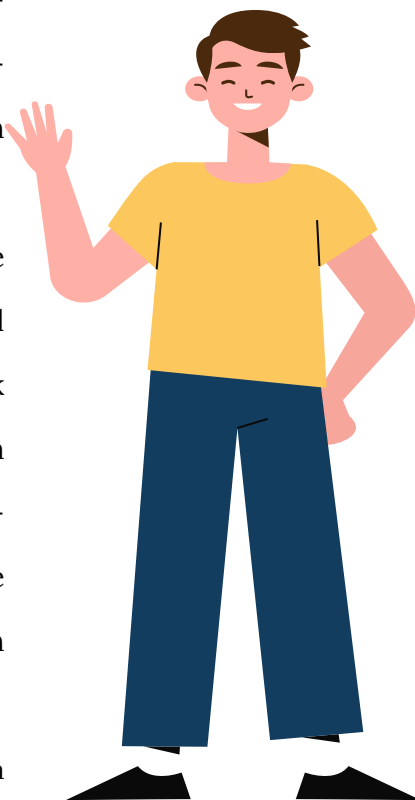
Demokratický a právny štát je výsledkom modernej spoločnosti. Tak ako zreje víno, zrejú aj štáty, ktoré sa vydali cestou presadzovania demokratických hodnôt spoločnosti. Ak hovoríme o demokratickom štáte, máme na mysli štát, v ktorom primárnu úlohu zohráva právo. To v konečnom dôsledku určuje pravidlá hry, ktoré musia všetci aktéri v rámci demokratického štátu dodržiavať. Právo samo o sebe však ešte nezaručuje existenciu demokratického štátu. Viera v právo a štátne inštitúcie musí byť vlastná aj obyvateľom a predstaviteľom štátu. Ak tomu tak nie je, nemôžeme hovoriť o demokratickom štáte.

Mnohé štáty Európy a sveta sa neraz ocitli na križovatke smerovania. Riziko odklonu od demokratického štátu k nedemokratickému je prítomné vo všetkých spoločnostiach. Preto je výlučne v rukách demokratických politických síl, akým spôsobom budú čeliť spoločenským hrozbám.

Nedemokratický režim predstavuje politický a spoločenský systém, v ktorom sú obyčajne porušované základné ľudské práva a slobody. S týmito politickými a spoločenskými usporiadaniami máme relatívne veľa skúseností. Na druhú stranu je potrebné poznamenať, že nevedomosť o tienistých stránkach ľudských dejín a nezáujem mladej generácie o históriu vo všeobecnosti, neustále drží pri živote riziko návratu podobných typov politických systémov a rovnako aj tvorbu nových, doposiaľ nepoznaných politických režimov.

V odbornej literatúre sa stretávame aj s pojmom totalitarizmus, ktorý sa stal synonymom toho najhoršieho, čo človek stvoril v modernej dobe, synonymom toho najhoršieho v človeku. Najznámejšími nedemokratickými režimami vo svete boli fašistický a komunistický režim. Ich spoločnými charakteristikami sú:

- Oficiálna ideológia – všetci členovia spoločnosti ju prijímajú a akceptujú
- Jediná masová politická strana – na čele stojí spravidla je-

den vodca, politická strana je hierarchicky organizovaná a je nadradená štátu a jeho inštitúciám

- Monopol na kontrolu všetkých prostriedkov ozbrojenej moci – pod dohľadom politickej strany
- Úplná kontrola prostriedkov masovej komunikácie – prítomná cenzúra a všadeprítomný vplyv politickej strany
- Systém fyzickej a psychologickkej kontroly spoločnosti prostredníctvom polície – snaha kontrolovať ľudské myslenie a odstránenie individualít.

Teória pozná dva druhy demokracie a to demokraciu priamu a demokraciu nepriamu. Súčasné generácie mladých ľudí sú svedkami dominancie (v prípade demokratických krajín) nepriamej demokracie. To znamená, že v slobodných voľbách si občania a obyvatelia volia na vopred stanovené ohraničené časové obdobie zástupcov, ktorí rozhodujú o najdôležitejších otázkach života členov spoločnosti. Táto skutočnosť sa týka všetkých úrovní štátu (národná, regionálna miestna).

Korene **priamej demokracie** nachádzame v dávnej minulosti. Máme na mysli takú demokraciu, kde ľudia rozhodujú priamo o veciach verejných. Ak sa na chvíľu vrátíme do antického Grécka a podoby akú demokracia mala v tom ob-

dobí, tak zistíme, že sa od súčasnej demokracii výrazne líšila. V tejto súvislosti si je potrebné uvedomiť, že demokracia za čias Aristotela a Platóna nebola pre všetkých ľudí. Existovala hárstka slobodných občanov – tí disponovali právom rozhodovať o veciach verejných priamo. V praxi to mohlo vyzerať tak, že sa zišli na námestí a jednoduchým hlasovaním rozhodovali o tom, či budú konkrétne veci schválené. Vzhľadom k tomu, že dnes disponuje volebným právom nespočetne veľa ľudí (a také veľké námestia nemáme), je rozhodovanie o veciach verejných priamo v takej podobe a rozsahu, nemožné. Práve z tohto dôvodu bola priama demokracia nahradená demokraciou nepriamou.

Faktom zostáva, že priama demokracia je už do veľkej miery minulosťou. Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že tomu tak celkom nie je. Totiž, podľa názoru stúpcov klasického ideálu demokracie (antická demokracia), je politická participácia občanov *conditio sine qua non* demokracie. Vo všeobecnosti tak možno povedať, že politickú participáciu (účasť na správe vecí verejných) považujú za základné právo, dokonca za povinnosť občana a aktívnu účasť občanov na politickom živote spoločnosti za znak zdravia, stability a rozvoja demokracie. A tak napriek

tomu, že dnes za nás rozhodujú zvolení zástupcovia – politici a politické strany, náš politický – spoločenský poriadok disponuje niektorými inštitútmi priamej demokracie. Jedným z nich je aj inštitút referenda.

Referendum umožňuje predkladanie dôležitých otázok verejného záujmu na rozhodovanie ľudu. Je teda inštitútom, ktorý povoláva ľud (najčastejšie občanov) k bezprostrednej činnosti, resp. participácií na rozhodovaní.

V praktickej rovine sa stretávame s dvomi druhmi referenda – fakultatívnym a obligatórnym. Obligatórne znamená, že jeho vypísanie a samotné vykonanie je stanovené ústavou. Ústava Slovenskej republiky v tomto prípade identifikuje prípady, kedy sa vyžaduje uskutočnenie referenda: „Referendom sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku.“ V prípade fakultatívneho referenda môže ísť o všetky iné dôležité otázky verejného záujmu s výnimkou tých, ktoré sa týkajú základných práv a slobôd, daní, odvodov a štátneho rozpočtu. V podmienkach Slovenskej republiky sa uskutočnilo za ostatné obdobie celkovo 9 referend. Len jediné bolo úspešné -Referendum o vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie v roku 2003.

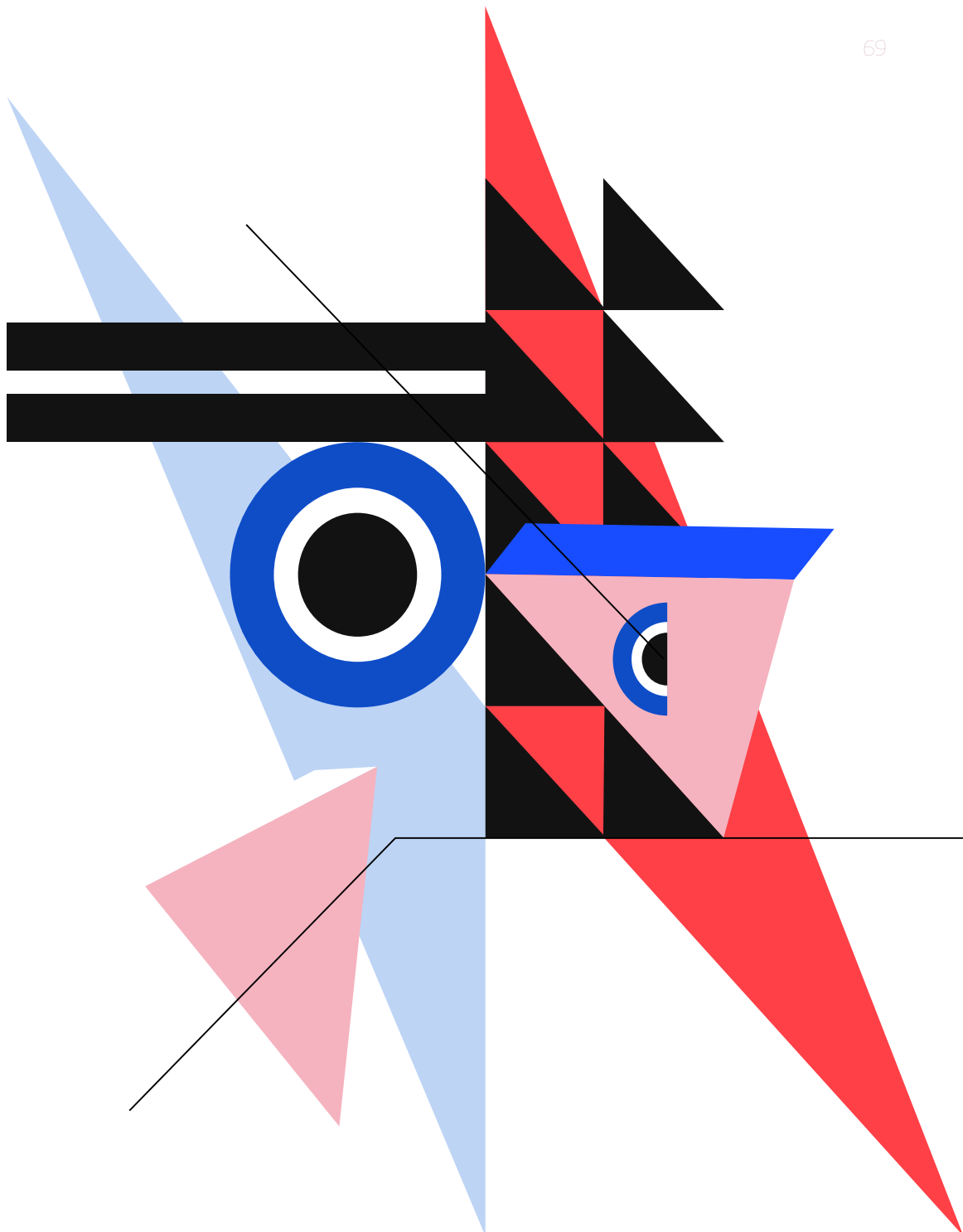
Z praktickej skúsenosti vieme, že inštitút referenda u nás má svoj technický a politický aspekt. Technický aspekt súvisí s výškou kvóra, ktoré je potrebné na platnosť referenda. Výsledky referenda sú platné, ak sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda. Znamená to teda, že ak sa hlasovania v referende nezúčastní nadpolovičná väčšina oprávnených voličov, výsledky referenda nikdy nebudú platné. Paradoxne aj ten volič, ktorý zostane doma, nepriamo podporuje postoj časti verejnosti proti referendu.

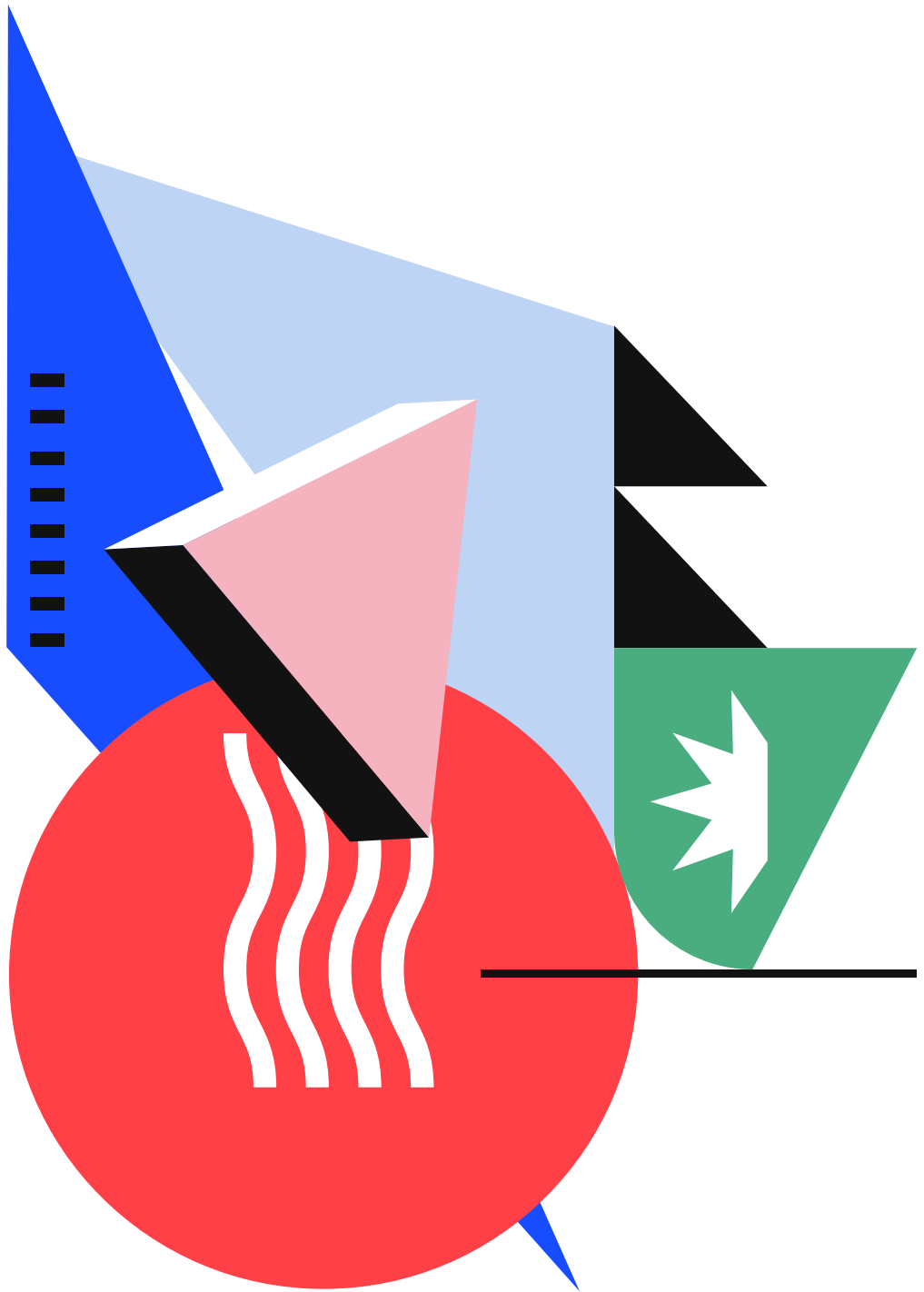
Politický aspekt je zastúpený postojom politických strán k inštitútu referenda. Politické strany na Slovensku veľmi rýchlo pochopili, že prostredníctvom referenda, resp. jeho zneužitím, možno podporiť nikdy neutíchajúcu volebnú kampaň. V konečnom dôsledku tak referendum v našom politickom systéme nefunguje ako externý mechanizmus, ktorý zabezpečuje občanom možnosť výkonu štátnej moci priamo z dôvodu, že do tohto mechanizmu zasahujú politické strany viac ako je pre demokratickú spoločnosť zdravé a žiaduce.

Kontrolné otázky

1. Čo je to demokracia?
2. Aké základné formy demokracie poznáme?
3. Čo je to referendum a aké druhy referenda poznáme?
4. Čo je to nedemokratický režim?
5. Aké sú typické znaky totalitarizmu?

ÚSTAVNÝ VÝVOJ V SR

POLITOLÓGIA

Moderne fungujúce demokratické štáty musia existovať v prostredí, v ktorom platí právo a právne zásady. Spoločnosť v štáte je organizovaná a regulovaná prostredníctvom mnohých právnych noriem. Právne normy nám určujú spôsob správania sa v demokratickej spoločnosti. Nie každá právna norma má rovnako silný účinok. V hierarchii právnych noriem Slovenskej republiky je Ústava SR najvyššou, slabšími právnymi normami sú zákony a pod nimi sa nachádzajú napr. nariadenia ministerstva. Na samom spodku akejsi pomyselnéj právnej pyramídy sú napr. všeobecne záväzné nariadenia, ktoré vydáva obec alebo mesto.

Ústava je teda z pohľadu práva najdôležitejší dokument štátu. V niektorých štátoch sa táto norma nazýva „základný zákon“ ako napr. v Nemecku. Ústava je dôležitý dokument, ktorý veľa napovedá o charaktere štátu. Na základe prečítania ústavy konkrétneho štátu môžete dospieť k poznaniu o tom, o

aký typ štátu ide, a ktoré princípy jeho fungovania sú preň najdôležitejšie. V ústave by totižto mali byť zakotvené najdôležitejšie princípy fungovania štátu. Ústavy jednotlivých štátov sú dôležité z pohľadu organizácie štátu a preto by sa do nich malo zasahovať minimálne a najmä v prípade potreby. Na schvaľovanie novej ústavy či zmien v starej ústave je potrebná tzv. **ústavná väčšina** v parlamente, ktorá môže byť rozličná v jednotlivých štátoch. Sú štáty s 3/5 väčšinou potrebnou na zmeny v ústave, iné zas preferujú 2/3 väčšinu, ale nájdeme štáty aj s inými ústavnými väčšinami. Ústavná väčšina je teda viac ako jednoduchá väčšina z dôvodu svojej dôležitosti. Ústava je z pohľadu práva nadradená zákonom a iným právnym normám nižšej právnej sily (nariadenia, vyhlášky, všeobecne záväzné nariadenia a pod.). Všetky normy nižšej právnej sily ako je ústava, musia byť v súlade s ústavou a ústavnými princípmi.

Slovenská republika vznikla 1.1.1993 a spolu so vznikom štátu bolo potrebné, aby boli nastavené normy fungovania politického systému. Tak ako sme už spomínali, pre demokratický štát, kde funguje princíp slobodných volieb a celý rad iných politických a občianskych práv je potrebné, aby mal stanovenú ústavu ako základný zákon štátu. Pre zaují-

mavosť môžeme dodať, že niektoré štáty na svete majú tzv. „nepísanú ústavu“ a teda takýto dokument formálne neexistuje. Ide však o výnimky, ktoré majú princípy fungovania právneho štátu zakotvené iným spôsobom. Ak sa pozrieme na dátum vzniku Slovenskej republiky, tak nie je totožný s dátumom schválenia našej prvej ústavy. Táto ústava bola totiž schválená ešte pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky v rámci Česko-Slovenska 1.9.1992. Ústavu sme teda prijali, konkrétne Slovenská národná rada, ešte pred samotným vznikom štátu. Ak by sme sa pozreli hlbšie do histórie, tak na území súčasnej Slovenskej republiky platilo viacero ústav od vzniku prvého spoločného štátu s Čechmi v roku 1918. Nakoľko sme ako štát vznikli v roku 1993, kedy existovalo množstvo štátov, ktoré už mali svoje ústavy, inšpirovali sme sa rôznymi zahraničnými ústavami pri písaní textu tej našej. Ako jeden z príkladov nám poslúžila napr. francúzska ústava. Ústava Slovenskej republiky bola mnohokrát menená, avšak základné princípy a jej štruktúra zostali zachované. Jednotlivým zmenám ústavy sa tiež hovorí novelizácie. Na zmenu ústavy je potrebná získať už spomínanú ústavnú väčšinu, čo v prípade Slovenskej republiky je väčšina o počte 90 poslancov. Ide o tzv. 3/5 väčšinu ,

potrebnú na zmenu ústavy.

Ústava Slovenskej republiky sa skladá z Preambuly a deviatich hláv. **Preambula** je akýmsi slávnostným úvodom najdôležitejšej právnej normy v štáte. Hovorí sa v nej o slovenskom národe, jeho tradícií vychádzajúcej z historického odkazu sv. Cyrila a Metoda, ako aj o Veľkej Morave. Jednot-

livé hlavy našej ústavy sa členia na oddiele a tie sa rozdeľujú na články. **Prvá hlava Ústavy SR** má názov „Základné Ustanovenia“ a hovorí o základných princípoch štátu. Píše sa v nej, napr. že sme zvrchovaný, demokratický a právny štát. Toto ustanovenie je prvé a je tomu tak preto, že ide o kľúčové princípy fungovania nášho štátu. Princíp zvrchovanosti štátu v podstate znamená, že štát nie je závislý od inej moci vo vnútri štátu, ako aj

navonok, to znamená mimo hraníc. Princíp demokratickosti znamená, že politika a spoločnosť je postavená na princípe demokracie a teda vlády ľudu, slobodných volieb, slobody názoru a pod. Princíp právneho štátu vychádza z faktu, že orgány štátnej moci (parlament, vláda a pod.) musia konať v medziach práva. Rovnako sa tak občania štátu musia riadiť princípmi nášho právneho systému. V prvej hlave sa okrem iného tiež spomínajú hranice SR, územie SR, hlavné mesto či štátne symboly. Medzi štátne symboly SR patrí: štátny znak, štátna vlajka, štátna pečať a štátna hymna. Medzi novšie prvky, ktoré sa poslanci Národnej rady Slovenskej republiky rozhodli zaradiť do textu našej ústavy je napr. článok 4 prvej hlavy. V ňom sa uvádza že: „preprava vody odobratej z vodných útvarov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky dopravnými prostriedkami alebo potrubím sa zakazuje; zákaz sa nevzťahuje na vodu na osobnú spotrebu, pitnú vodu balenú do –spo–trebitel'ských obalov na území Slovenskej republiky a prírodnú minerálnu vodu balenú do spotrebitel'ských obalov na území Slovenskej republiky a na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch. Podrobnosti o podmienkach prepravy vody na

osobnú spotrebu a vody na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch ustanoví zákon.“ Takýmto spôsobom sa zákonodarcovia snažili ústavne ochrániť bohatstvo Slovenska v podobe zásob pitnej vody.

Druhá hlava Ústavy SR pojednáva o základných ľudských právach a slobodách. Ide o dôležitú súčasť každého štátu postaveného na princípoch demokracie. V tejto časti sa uvádza napr. že Slovensko nemá trest smrti a tak nie je možné nikoho pozbaviť života. Medzi základné slobody patriace občanom patrí napr. sloboda pohybu, myslenia, náboženského vyznania viery a pod. Jednotlivé práva sú rozdelené do kategorických skupín v jednotlivých oddieloch tejto hlavy medzi základné ľudské práva a slobody, politické práva, práva národnostných menšín a etnických skupín, hospodárske, sociálne a kultúrne práva a pod.

Tretia hlava Ústavy SR popisuje základne náležitosti hospodárstva SR. V úvodnom článku tejto hlavy sa píše, že hospodárstvo SR sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky. Táto hlava tiež v krátkosti spomína Národnú banku Slovenska, ako aj základné rozdelenie daní na štátne a miestne. Druhý oddiel tejto hlavy pojednáva o Najvyššom kontrolnom úrade SR ako

orgány na kontrolu hospodárenia s majetkom, rozpočtom štátu a pod. Pôsobnosť tohto úradu sa vzťahuje okrem vlády aj na ministerstvá, samosprávne kraje a obce a niektoré ďalšie inštitúcie.

Nie všetku moc v štáte vykonávajú štátne orgány moci. Časť moci je prenechaná aj do rúk samosprávnych krajov a obcí a miest na Slovensku. Postavenie územnej samosprávy, ktorá zahŕňa spomenuté kraje, obce a mestá, je predmetom **štvrtej hlavy Ústavy SR**. V rámci tejto časti sú spomenuté napr. základne orgány samosprávy týchto celkov v podobe starostu (primátora), obecného (mestského) zastupiteľstva, predsedov samosprávnych krajov, či poslancov samosprávnych krajov.

Piata hlava Ústavy SR v základných črtách popisuje fungovania zákonodarnej moci. V prvom oddiele tejto hlavy je popísaná Národná rada Slovenskej republiky (NRSR) ako jediný zákonodarný a ústavodarný orgán na Slovensku. Okrem iného sa v piatej hlave píše, že NRSR sa skladá zo 150 poslancov, ktorí sú volení na 4 roky. Poslanci NRSR sú volení na základe Ústavy SR prostredníctvom všeobecných, rovných, tajných a priamych volieb. NRSR je uznášaniaschopná, inými slovami práce schopná v prípade, ak je na zasadnutí

prítomná nadpolovičná väčšina jej všetkých členov, resp. 76 poslancov. V druhom oddiele tejto hlavy sa popisujú základné princípy uskutočnenia referenda.

V nasledujúcej **šiestej hlave** je popísaná výkonná moc SR. V prvom oddiele je charakterizovaný post prezidenta SR. Prezident SR je hlavou štátu. Jeho základnou úlohou je reprezentovať štát navonok aj dovnútra a zabezpečovať riadny chod orgánov, ktoré sú popísané v Ústave SR. V jednotlivých častiach tejto hlavy sú popísané podmienky a spôsoby kandidovania a voľby prezidenta ako aj celý rad jeho kompetencií. Druhý oddiel tejto hlavy sa venuje druhej zložke výkonnej moci- vláde SR. Nakoľko SR je tzv. parlamentnou formou vlády, je tu uvedený veľmi dôležitý článok, ktorý hovorí o tom, že vláda je za výkon svojej funkcie zodpovedná NRSR a NRSR jej môže vysloviť kedykoľvek nedôveru, čo znamená koniec vlády ako takej.

Siedma hlava Ústavy SR sa zaoberá súdnou mocou. V prvom oddiele je popísaný súd, ktorý má špecifické postavenie a nazýva sa Ústavný súd SR. Tento súd rozhoduje o súlade zákonov, nariadení vlády a pod. s Ústavou SR, medzinárodnými zmluvami, ktoré SR prijalo a ústavnými zákonmi. Podrobnejšie je tu okrem pôsobnosti tohto súdu

popísaný aj spôsob jeho obsadzovania a pod. Druhý oddiel tejto hlavy popisuje zvyšné súdy SR a iné súdne orgány.

V ôsmej hlave Ústavy SR je popísaný inštitút prokuratúry SR a verejného ochrancu práv, tzv. ombudsmana. Na čele prokuratúry je podľa Ústavy SR generálny prokurátor.

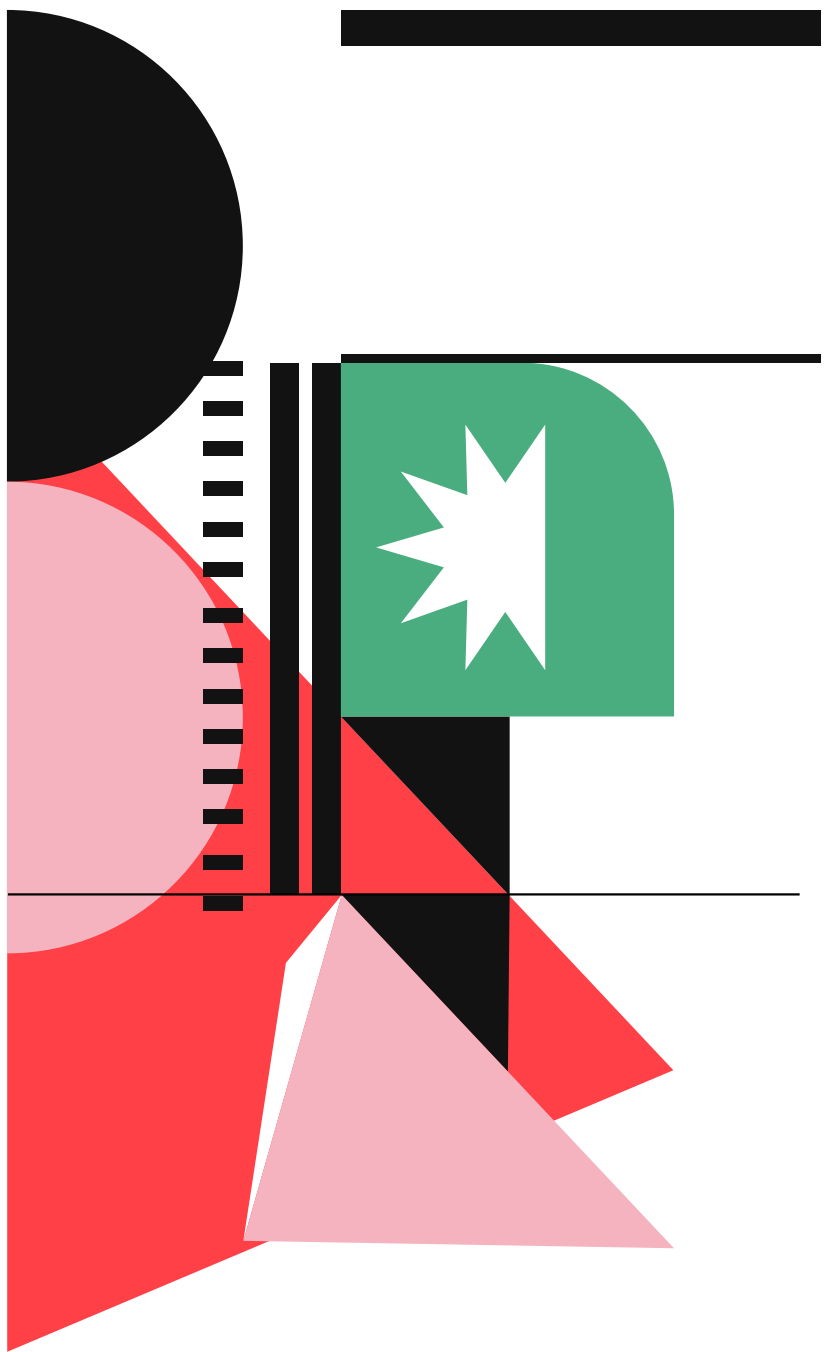
Ústava SR je zakončená **deviatou hlavou** s názvom prechodné a záverečné ustanovenia, kde sú stanovené rôzne zmeny a doplnenia textu ústavy.

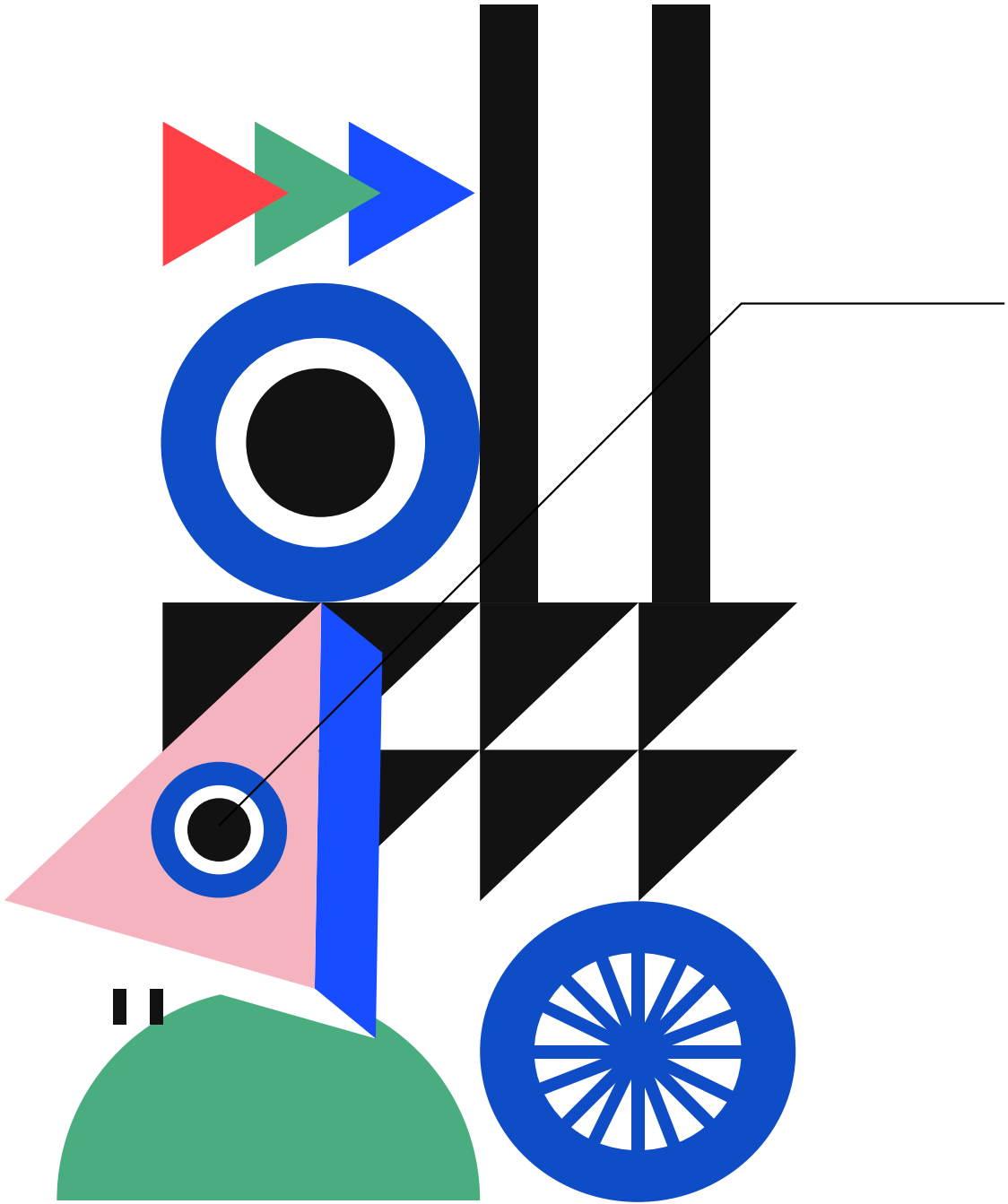

Kontrolné otázky

1. Čím sa začína Ústava SR a čím končí?
2. Čo je to ústavná väčšina?
3. Kedy bola prijatá Ústava SR?
4. Ktoré právne normy sú nižšej právne sily ako Ústava SR?
5. V ktorom roku vznikla samostatná Slovenská republika?

POLITICKÉ STRANY

POLITOLÓGIA

Pojem politická strana má na prvý pohľad pomerne jasný význam. Politické strany sú prirodzenou súčasťou spoločnosti a politického života nielen u nás, ale aj takmer všade inde vo svete. Slovo takmer je tu z toho dôvodu, že aj dnes vo svete existujú štáty, kde neexistuje pluralita politických strán a o moci rozhoduje len jedna strana, jeden vládca, či skupina ľudí. Preto slobodná existencia celého množstva odlišných politických strán nám môže vyznieť samozrejme a prirodzene, no nie je tomu tak všade na svete. Z politických strán vzhádzajú politici, ktorí nám vládnu. Napriek tomu nám často vládnu politici, ktorí nie sú súčasťou politických strán. Medzi takéto príklady patria napr. rôzni ministri, ktorí sú tzv. nominantmi strany a nemusia byť zároveň členmi nejakej politickej strany, alebo hnutia. Môže tak ísť o odborníkov na príslušnú ministerskú oblasť.

Nájsť jednotnú definíciu pojmu politická strana je takmer

nesplniteľná úloha. Množstvo politológov a iných autorov uvádza svoje definície, ktoré ale nie sú úplne totožné. Napriek tomu môžeme nájsť niekoľko spoločných znakov týchto definícií. Samotný pojem politická strana vychádza z **latinského slova „pars“**, ktoré sa dá voľne preložiť ako časť alebo diel. Jednou z najrešpektovanejších definícií pojmu politická strana je v súčasnosti definícia amerického politológa talianskeho pôvodu Giovanniho Sartoriho, ktorý politickú stranu chápe ako „akúkoľvek politickú skupinu identifikovanú pomocou oficiálneho názvu, ktorá sa predstavuje vo voľbách a je schopná umiestniť svojich kandidátov prostredníctvom volieb do verejných úradov.“ Medzi takéto verejné úrady patrí napr. parlament, regionálne, či miestne zastupiteľstvo.

Koncept politického pluralizmu sa vzťahuje na časti demokracie, kde existuje rozličnosť a pluralita názorov a kde sú jednotlivé skupiny obyvateľstva slobodné v sebarealizácii v rámci politického systému. Spojenie pluralizmu a demokracie je kľúčové. Demokracia si vyžaduje, aby všetci ľudia s ich rozličnými ideológiami, názormi a hodnotami mali rovnakú šancu dostať sa cez svoje strany k podielu na moci. V idealistickom svete sa dá povedať, že pluralizmus

neuprednostňuje žiadnu skupinu obyvateľstva pred inou.

V demokratických politických systémoch je dôležitá **pluralita politických strán**. Pluralita ešte nutne neznamená, že súťaží medzi sebou veľké množstvo politických strán.

Existujú štáty, kde najväčší podiel na moci získavajú 2 či 3 veľké strany. Ide napr. o Veľkú Bri-

tániu či USA. Na druhej strane sú štáty, kde sa k istej časti moci dostáva viacero politických strán. Takým príkladom je napr. Slovensko.

Politický pluralizmus však znamená, že o moc sa môžu uchádzať strany s rôznou ideológiou, ideami, postojmi a názormi. Politický pluralizmus reprezentuje pluralizmus spoločnosti. Spoločnosť a teda voliči sú rôznorodí a také by mali byť aj politické strany. Týmto prichádzame k jednému z mnohých typov delenia politických strán. Toto delenie vychádza z rozličného pohľadu na svet v rámci strán alebo tzv. ideolo-

gickému rozdeleniu. Na základe tohto delenia poznáme strany, ktoré sú označované **ako konzervatívne, liberálne, sociálno-demokratické, kresťansko-demokratické, zelené, krajne pravicové (nacionalistické), komunistické a pod.** Toto delenie vo všeobecnosti popisuje hlavné ideologické prúdy, aj keď je potrebné dodať, že pri mnohých dnešných stranách je pomerne náročné určiť ideologický smer a množstvo strán možno hodnotiť ako populistické. Populistické sa prezentujú väčšinou ako strany, ktoré bojujú za obyčajný ľud, vytvárajú v spoločnosti viacero nepriateľov v podobe bohatých, médií a pod. a výrazne zjednodušujú politickú realitu pre svojich voličov. Populistické rozhodnutia sú prítomné naprieč ideológiami a častokrát ide o rozhodnutia, ktoré sú z dlhodobého hľadiska pre štát neefektívne a neudržateľné. Populistické strany v jednoduchosti prezentujú to, čo chcú ich voliči počuť a vyhýbajú sa nepríjemným a často potrebným zmenám v štáte v podobe reforiem a pod.

Politické strany majú svoje funkcie a ciele. Medzi funkcie sa radia najčastejšie nasledujúce:

- funkcia vymedzenia cieľov;
- funkcia artikulácie a agregácie záujmov;

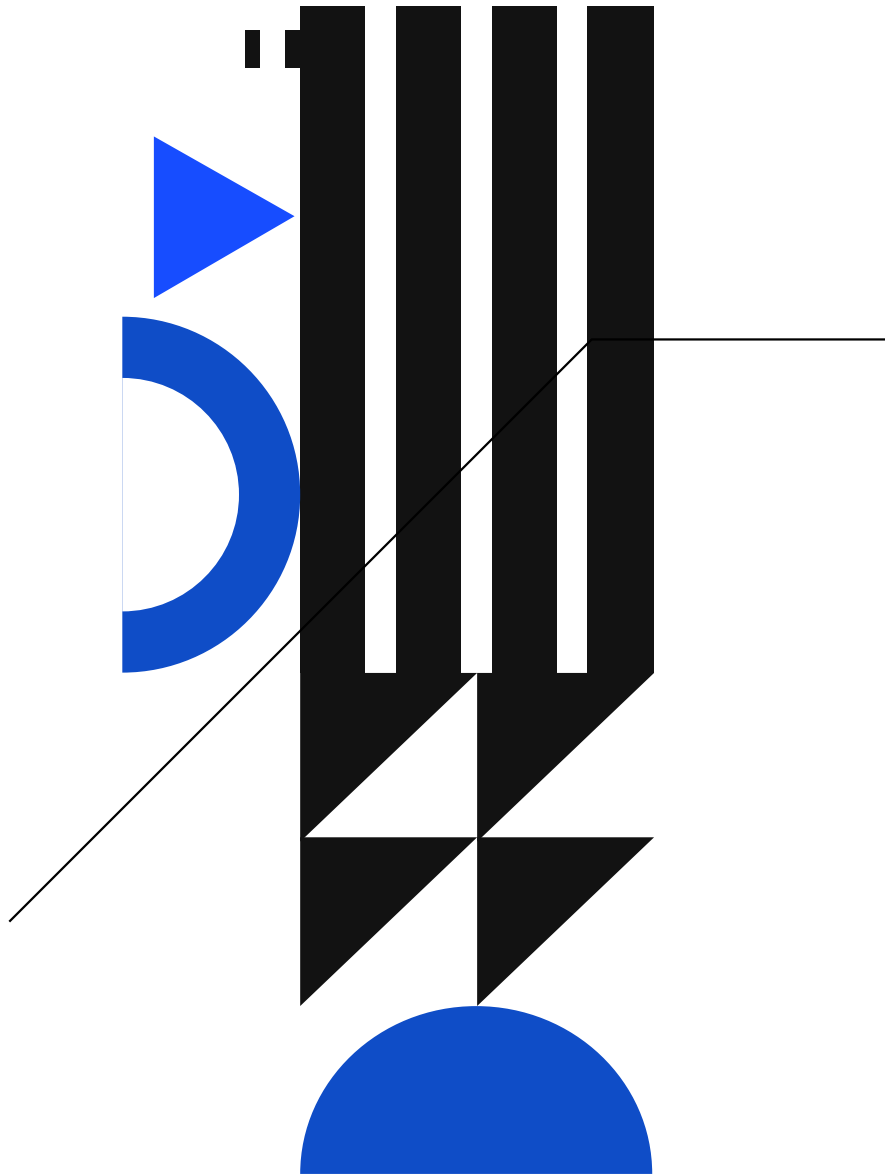
- funkcia mobilizácie a socializácie občanov;
- združovanie elít a funkcia vytvárania vlády.

Tieto funkcie sú prepojené s cieľmi politických strán.

Primárnym cieľom politických strán je podieľať sa na moci. Politické strany sa snažia obsadiť čo najviac funkcií, získať čo najviac hlasov vo voľbách a uskutočniť čo najviac zo svojho programu, ktorý by mal vychádzať z hodnotového nastavenia politickej strany. Politické strany môžeme rozdeliť aj napr. zaujímavým kritériom relevancie. Toto rozdelenie hovorí o tom, či zohrávajú v politickom živote nejakú úlohu. Táto teória rozdeľuje strany na základe dvoch schopností. Prvým je **koaličný potenciál**. Politické strany možno teda považovať za relevantné vtedy, pokiaľ sú schopné sa za určitých podmienok podieľať na vláde. Čím viac je strana prijateľná ostatnými politickými stranami, tým vyšší môže byť jej koaličný potenciál. Naopak strany, ktoré sú radikálne vo svojich postojoch a politickom programe, môžu byť odsunuté na okraj politickej scény a ich koaličný potenciál tak môže byť minimálny. Existujú strany, ktoré sa niekoľkokrát za sebou dostali do parlamentu, ale nakoľko nebola žiadna strana s nimi ochotná vytvoriť vládnu koalíciu tak ich koaličný potenciál sa blížil k nule. Druhým potenciálom s kto-

rým sa stretávame v politickom živote je tzv. vydieračský potenciál. Väčšinou ide o tzv. antisystémové strany, ktoré sú proti súčasnému politickému zriadenia. Tieto môžu mať schopnosť „vydierať“, v podobe vyvíjania tlaku na ostatné politické strany v systéme, napr. ak sú potrebné aj ich hlasy pri zmenách ústavy či prijatí zákonov, kde je potrebná výraznejšia väčšina hlasov na schválenie.

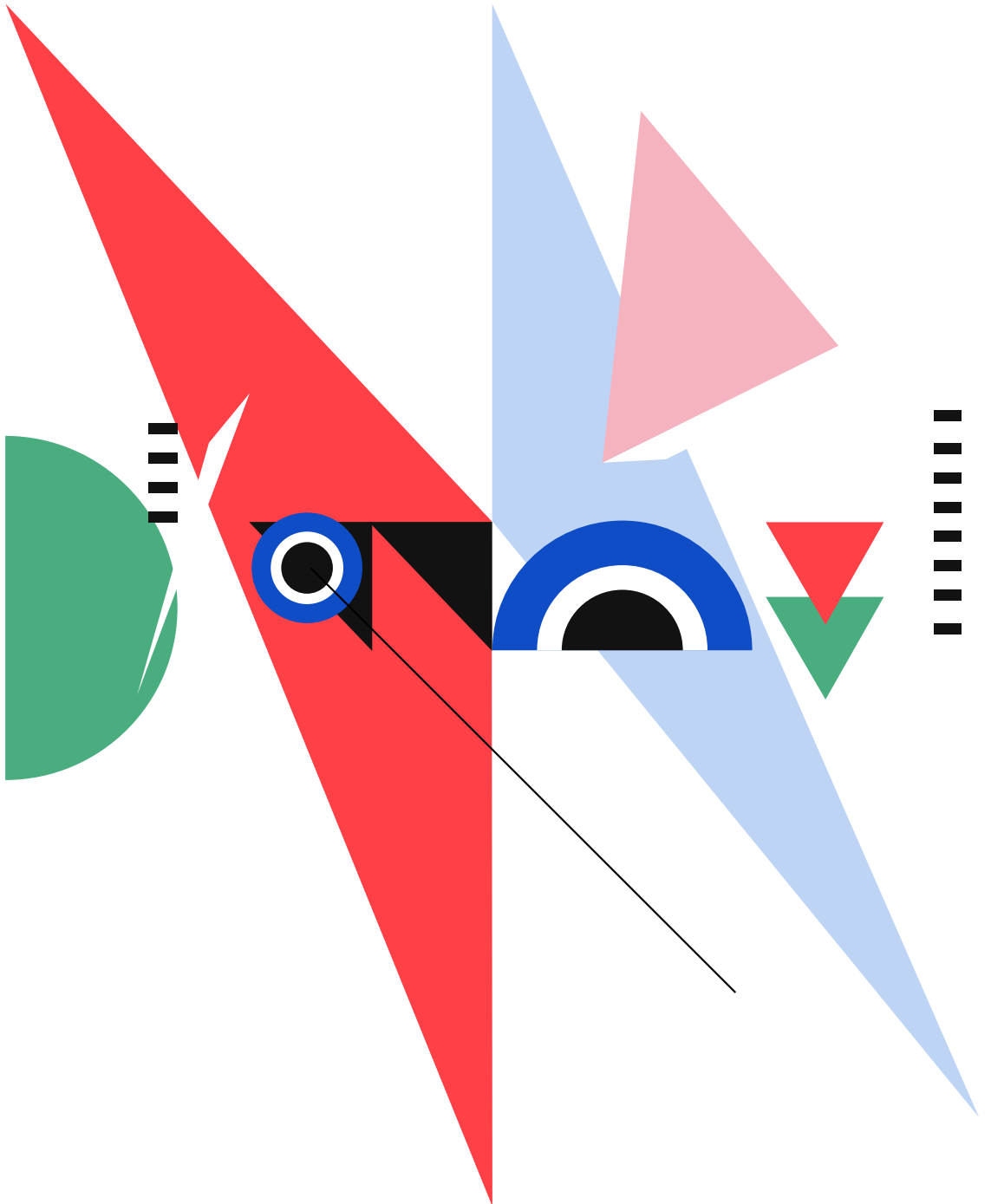

Kontrolné otázky

1. Aké politické strany podľa ideologického zakotvenia poznáme?
2. Aké funkcie majú politické strany?
3. Čo je to vydieračský potenciál politickej strany?
4. Čo je to pluralita politických strán?
5. Čo je primárnym cieľom politických strán?

ΠÁΤΛΑΚΟΝÉ ΖΔΡΥΖΕΠΙΑ

POLITOLÓGIA

V rámci spoločnosti a politického systému existuje celý rad iných inštitúcií, ktoré majú priamy či nepriamy vplyv na moc v štáte. Ide napr. o **nátlakové, záujmové či lobistické skupiny a odbory či zamestnávateľské zväzy**. Rozdiel medzi záujmovou a nátlakovou organizáciou je v tom že, záujmové skupiny reprezentujú ekonomické záujmy a zameriavajú sa na úzko vymedzenú časť spoločnosti, kdežto na druhej strane nátlakové skupiny kladú dôraz na ideologickú oblasť a obhajujú celospoločenské záujmy. V literatúre sa často môžeme stretnúť so zamieňaním týchto dvoch pojmov. Ako nátlakové združenia, tak aj záujmové skupiny sú odlišné od politických strán. Dalo by sa teda povedať, že aby bola organizácia pokladaná za nátlakovú, musí mať svoju nezávislosť na vláde a politických stranách a snahe ovplyvňovať politiku. **Záujmová skupina** je akákoľvek organizácia, ktorá sa usiluje o ovplyvňovanie politiky. Na rozdiel od politických strán sa záujmové

skupiny líšia tým, že sa snažia ovplyvňovať vládnu moc skôr z vonku a nesnažia sa moc získať alebo ju priamo uplatňovať. Záujmové skupiny sa zvyčajne zameriavajú na úzku problémovú oblasť a spravidla im ide o nejakú konkrétnu vec alebo o záujmy nejakej konkrétnej skupiny. Len občasne môžu mať širší programový alebo ideologický zámer, ktorý sa skôr spája s politickými stranami. Od spoločenského hnutia sa záujmové skupiny líšia väčšou organizovanosťou.

Špecifickou podobou nátlaku je **lobbying**. Tento termín má množstvo rôznych interpretácií. Význam tohto pojmu pochádza z USA a to konkrétne z 19. storočia a znamená vestibul. V tom čase sa rôzni ľudia pokúšali nadviazať kontakt s politikmi a inými úradníkmi vo vestibule napr. parlamentu. Tam sa snažili nielen nadviazať kontakt, ale aj presadiť svoje záujmy v parlamente takýmto nepriamym spôsobom. Tí, ktorí sa snažili takto ovplyvňovať moc sa začali nazývať lobisti.

Záujmové skupiny majú niekoľko funkcií. Jednou z nich je **funkcia artikulácie záujmov**. Záujmová skupina tu zastáva pozíciu akéhosi hovorcu svojich členov, kde jasne zafinuje ich záujmy a pretransformuje ich do podoby požiadaviek a následne ich posunie politickým inštitúciám resp. tým,

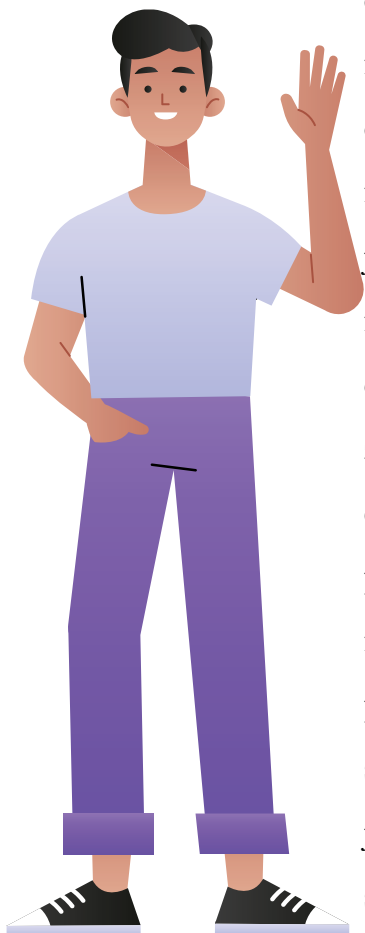
ktorí majú právo rozhodovať. Ďalšou funkciou je **funkcia agregácie záujmov**. Táto funkcia je previazaná s funkciou artikulácie záujmov. Následne záujmová skupina plní **funkciu selekcie záujmov**. Ide o racionálne zúženie požiadaviek na tie, ktoré sú ľahko definovateľné a majú primeranú pravdepodobnosť ich presadenia, alebo ide o požiadavky, ktoré sú veľmi dôležité. Záujmové skupiny tiež plnia **funkciu politickej integrácie a legitimizačnú funkciu**.

Okrem ekonomických záujmových skupín, medzi ktoré patria napr. veľké finančné skupiny, poznáme aj záujmové organizácie neekonomického charakteru. Ekonomické skupiny majú často veľký vplyv na politikov a presadzovanie zákonov v parlamente. Avšak aj **neekonomické záujmové skupiny** majú svoje opodstatnenie a často aj veľký vplyv v politickom systéme. Medzi nátlakové resp. záujmové skupiny neekonomického charakteru patria napr. **organizácie združujúce záujmy žien a mládeže, rasové a etnické organizácie, náboženské organizácie, organizácie zastupujúce mestá a obce, mierové a ekonomické organizácie** a pod. Väčšina neekonomických nátlakových skupín sa zaujíma o témy ako je napr. mier, ekológia, občianske práva, ochrana rasy, náboženstva a pod. Mnohé z týchto skupín patria do medzinárodnej siete. Príkladom **eko-**

nomickej záujmovej organizácie je finančná skupina Penta. Medzi príklady neekonomickej nátlakovej skupiny patrí napr. Greenpeace, Amnesty International, ZMOS (Združenie miest a obcí na Slovensku) a pod.

Za záujmové skupiny môžeme označiť aj **odborníky**. Odbory sa tiež môžu označovať ako tzv. insidergroup. Insidergroup definuje aspoň formálna nezávislosť od štátu, avšak štát ich

chápe ako legitímnych aktérov k vyjednávaniu. Takéto skupiny majú garantovanú pozíciu vo vyjednávaní, čo znamená, že ich záujmy budú minimálne vypočítané. Na Slovensku je množstvo odborov, ktoré reprezentujú množstvo rôznych profesií. Ich zastrešujúcou organizáciou je Konfederácia odborových zväzov. Samotný vznik odborov datujeme do druhej polovice 19. storočia. Vznikli z potreby pracujúcich mať svoju organizáciu zameranú nie na boj o politickú moc, ale na zlepšenie podmienok práce a predaja svojej pracovnej sily. Súčasne však vznikli aj z poznania, že jednotlivci nič nezmôžu pri presadzovaní svojich záujmov voči silnejším zamestnávate-

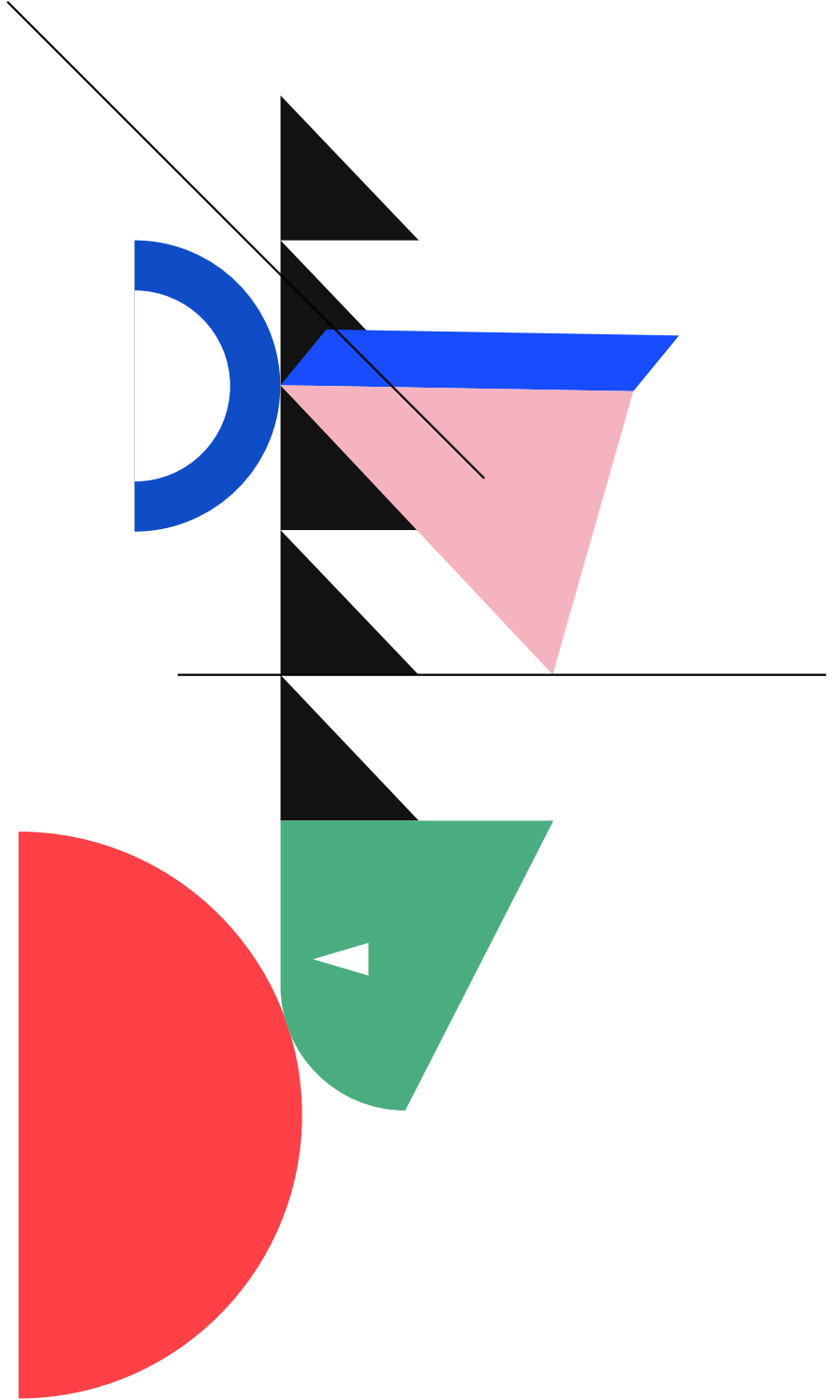

lom, či štátu. Hoci vznikli za účelom presadzovania záujmov ľudí, a to predovšetkým mzdových, pracovných a sociálnych, od začiatku sa zasadzovali aj za rozširovanie demokratických práv a slobôd.

Konfederácia odborových zväzov (KOZ SR) je dobrovoľné združenie odborových zväzov a im na úroveň postavených odborových združení v SR, ktoré sa združili za účelom obhajoby práv a oprávnených záujmov členov odborov - odborárov. Základným poslaním KOZ SR je združovať odborové zväzy a odborové združenia na obhajobu práv odborárov a na presadzovanie ich ekonomických, sociálnych, kultúrnych a ďalších záujmov a potrieb, ktoré vznikajú alebo súvisia s vykonávaním ich zamestnania a povolania. **Základným cieľom KOZ SR** je prispieť k rozvoju slobody, sociálnej spravodlivosti a solidarity tak, aby každý zamestnanec mohol viesť zmysluplný život za plného rozvíjania osobnosti a schopnosti každého muža alebo ženy, so zárukou ľudských a občianskych práv v rámci demokratickej spoločnosti, vyznávajúcej princípy sociálne orientovaného trhového hospodárstva. Cieľom KOZ SR je upevnenie sociálnych istôt, efektívna zamestnanosť, primerané pracovné podmienky a spravodlivá odmena za vykonanú prácu.

Podnikateľské a zamestnávateľské organizácie na Slovensku možno rozdeliť do niekoľkých skupín. Na jednej strane sú to organizácie, ktoré združujú firmy z rovnakých odvetví, na druhej strane združenia a organizácie bez odvetvovej príslušnosti. Hierarchicky nad týmito dvomi skupinami organizácií sú tzv. strešné zamestnávateľské organizácie, ktoré sú súčasťou tripartity. Náplň činnosti podnikateľských a zamestnávateľských organizácií (združení) možno rozdeliť do dvoch skupín:

1. služby členom (napr. organizácia rôznych podujatí, zahraničných misií, legislatívny monitoring a podobne).
2. obhajovanie záujmov členov pri tvorbe legislatívy a rokovaní s tvorcami politik.

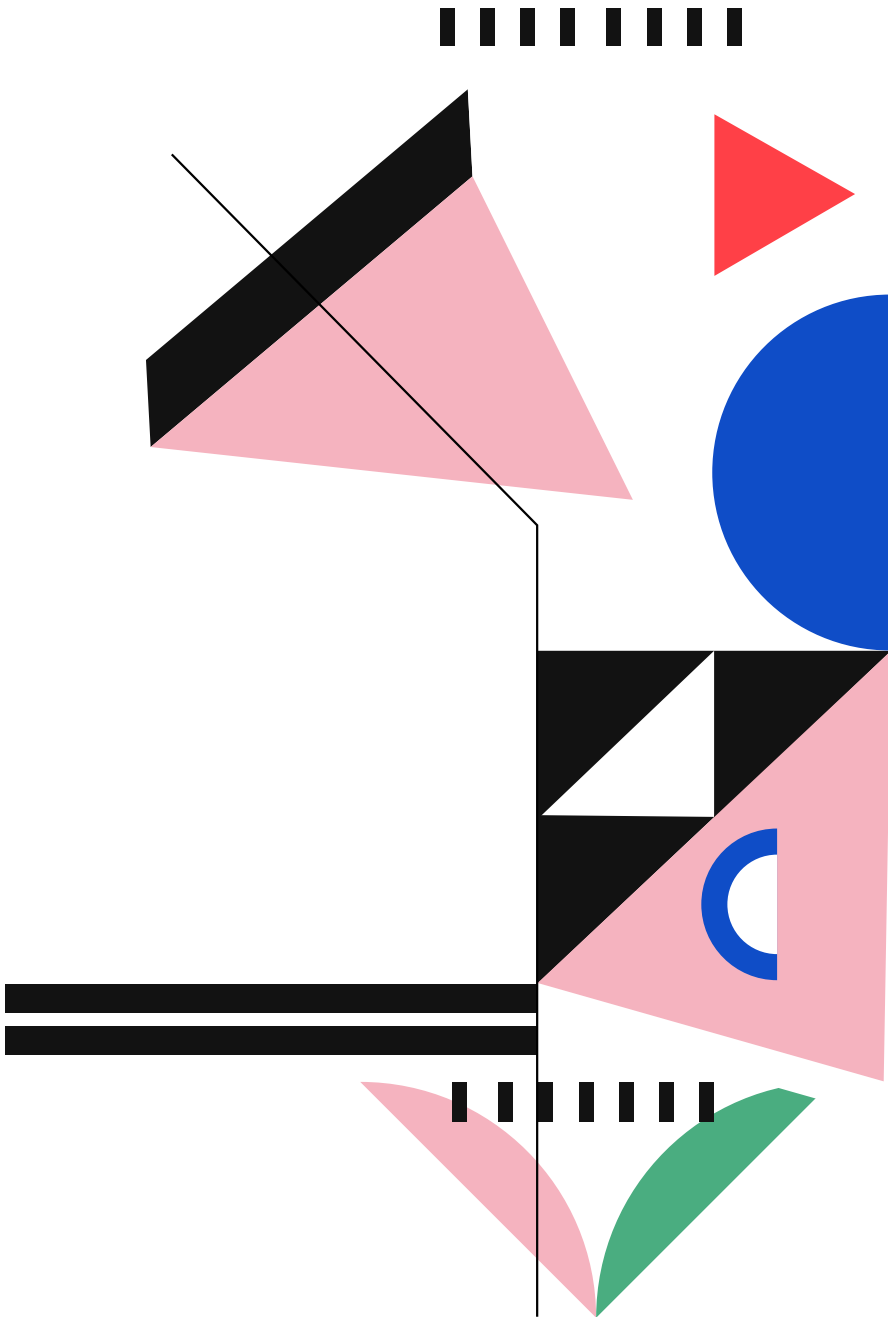

Kontrolné otázky

1. Čo je to záujmová skupina?
2. Aký je rozdiel medzi nátlakovou a záujmovou skupinou?
3. Kto na Slovensku zastupuje záujmy zamestnávateľov?
4. Kto zastrešuje odbory zamestnancov na Slovensku?
5. Čo je to lobing?

ΜΕΔΙΑ Α VEREJNÁ ΜΙΕΠΚΑ

Samotným výrazom médium označujeme osobu, ktorá nám sprostredkúva nejakú informáciu. Toto označenie sa neskôr prenieslo na médiá, cez ktoré k nám prúdia informácie o dianí okolo nás. Týmto základnými informačnými kanálmi sa rozumie v prvom rade periodická tlač. Tlač je spoločne s rozhlasom a televíziou chápaná ako masové médium klasického charakteru, ktorým k nám prúdia informácie z celého sveta, či už sa to týka politiky, športu, či kultúry. Pred časom sa k týmto klasickým médiám postupne pridal internet. **Masové médiá** je možné charakterizovať nasledovne: Ide o spoločensky podmienené formy sociálnej komunikácie, ktorých spoločným charakteristickým rysom je to, že:

a) vďaka technickým, organizačným a distribučným možnostiam sú dostupné neobmedzenému množstvu adresátov/ užívateľov a využívané ich veľkým počtom;

b) ponúkajú týmto užívateľom obsahy, ktoré pre nich môžu

byť z rôznych dôvodov použiteľné.

Ďalším dôležitým aspektom médií je, okrem ich dostupnosti, aj aktuálnosť. V čase, keď sme boli odkázaní na tlačeneé noviny, k nám prichádzali správy často s niekoľkotýždňovým oneskorením a niekedy dokonca vôbec. Dnes, vďaka globálnemu prepojeniu celého sveta, sa dostávame do situácie, keď, ak použijeme zveličenie, často vieme o danej udalosti skôr, než sa naozaj stane.

Pojem verejná mienka chápeme ako zmýšľanie či presvedčenie spoločnosti, alebo rôzne veľkých skupín. Je to zdieľaný názor či prístup ľudí k nejakej problematike, zoskupeniu, projektu. Zjednodušene ho môžeme definovať aj ako náladu v spoločnosti. Vystihnúť skutočnú podstatu verejnej mienky konkrétnou definíciou je veľmi problematické, napriek tomu, že zohráva významnú úlohu v demokratickej spoločnosti. Každopádne vieme zdefinovať črty verejnej mienky. Verejná mienka je pluralistická, ale je skôr výrazom plurality skupín, než jednotlivcov. Verejná mienka je premenlivá v čase. Táto črta je typická a príkladom môže byť zmena nálad napr. smerom k politickým stranám. Verejnú mienku tiež možno označiť ako postojový fenomén. Zdrojom informácií pre verejnú mienku sú médiá a podpo-

ra verejnej mienky je nevyhnutná pre politické rozhodnutia. To ako sa verejná mienka stavia k rôznym otázkam v spoločnosti sa zisťuje najlepšie prostredníctvom prieskumov verejnej mienky. Médiá sú nástrojom pre systematické ovplyvňovanie verejnej mienky. Okrem informovania svojimi informáciami, ktoré nemusia byť pravdivé ovplyvňujú to, čo si myslí spoločnosť. Sústavným oznamovaním nejakej informácie možno spoločnosť o takomto tvrdení presvedčiť ako o pravde.

Verejná mienka má niekoľko funkcií. Je dôležitou spätnou väzbou a odozvou spoločnosti a výskum verejnej mienky je súčasťou spoločenského života. Prvopočiatky ovplyvňovania verejnej mienky možno nájsť ďaleko v ľudskej histórii. Už v staroveku sa používalo príslovie – Vox populi, vox dei – Hlas ľudu je hlasom božím. Po prvýkrát tak bol vyslovený a zaznamenaný význam názoru verejnosti pre rozhodovanie politikov. Náladu v spoločnosti môže ovplyvniť napríklad uznávaná a populárna osobnosť, ktorá vysloví svoj názor na vec a či už vedome alebo nevedome, vďaka svojej autorite, presvedčí mnohých ľudí, aby s ňou súhlasili. Ak sa tejto príležitosti chopia médiá, efektívny nástroj ovplyvňovania je na svete.

O spoločenské dianie sa dnes zaujíma menej ľudí, avšak sú oveľa aktívnejší a kritickejší. Výskumy dokazujú, že ak je informácia krátka a zrozumiteľná, reakcia spoločnosti na ňu je rýchla, avšak krátkodobá. Naopak, pri zložitejších témach trvá dlhšie. Systematické ovplyvňovanie cieľového publika nazývame propagandou. Definícií propagandy je

mnoho, zjednodušene môžeme propagandu chápať ako snahu prinútiť ľudí myslieť a správať sa požadovaným spôsobom. Pôvodne toto slovo nebolo vnímané nijako hanlivo alebo negatívne. Dnes sa však stretávame s propagandou v inej podobe. Je častokrát podprahovo skrytá v titulkoch médií a systematicky podporuje svoje publikum v podobe čitateľov, poslucháčov, sledovateľov a pod. o ich videní sveta.

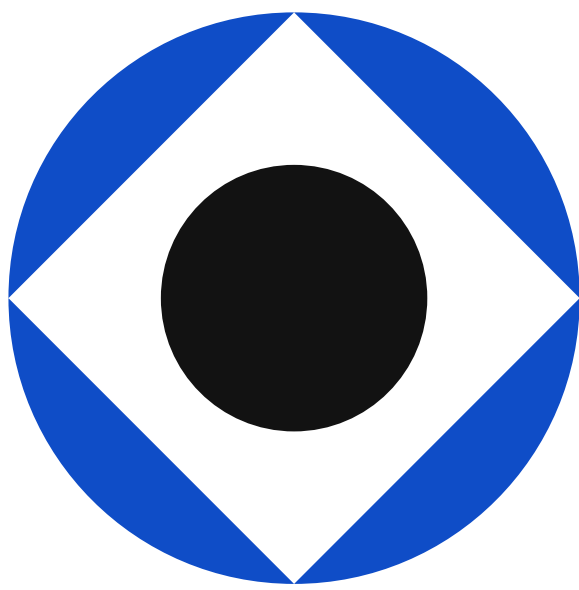
V dnešnej dobe obrovského množstva informácií, ktorým sú ľudia vystavení na internete, ale aj prostredníctvom starších médií je potrebné filtrovať a vyhodnocovať to, čo čítame

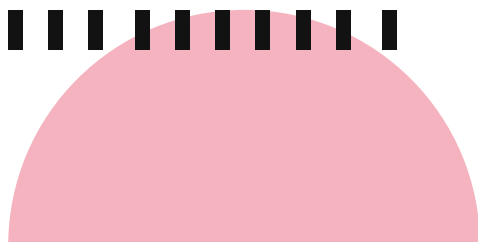
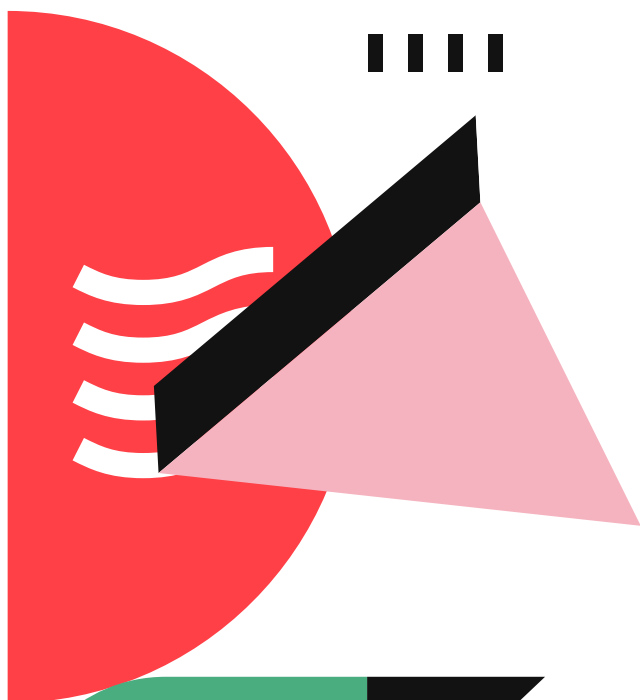
a počúvame. Pre objektívnejšie informácie je lepšie čítať, sledovať, počúvať viacero relevantných zdrojov. V prípade, že má informácia nadnárodný charakter a ide o vec, ktorá sa týka aj iných štátov v Európe prípadne vo svete, je dobré sledovať aj zahraničné zdroje. Mnoho informácií sa dá dnes overiť a je potrebné vyhodnocovať najmä na prvý pohľad senzačné správy, ktoré častokrát nie sú absolútne založené na pravdivých skutočnostiach.

Kontrolné otázky

1. Čo rozumieme pod pojmom masové médiá?
2. Aké úlohy médiá plnia?
3. Ako médiá ovplyvňujú verejnú mienku?
4. Čo je prieskum verejnej mienky?
5. Čo je to propaganda?

VOĽBY

POLITOLÓGIA

Voľbami sa dá nazvať pravidelne sa opakujúci proces, ktorým sa v demokratických krajinách vyberajú verejné funkcie. V reprezentatívnej demokracii si vyberáme svojich zástupcov, ktorí bránia naše záujmy. Voľby sú súčasťou demokratického procesu aj pri výbere iných funkcií napr. v školách. Na to, aby sme mohli hovoriť o demokratických voľbách je potrebné, aby boli splnené niektoré zásady. Demokratické voľby sú také, kde občan volí slobodne, bez nátlaku, či vyhrážok. Voľby sú v podstate najspravodlivejšou a najdemokratickejšou formou výberu zástupcov. V rámci volieb existujú 4 princípy, ktoré sú prítomné pri všetkých voľbách verejných osôb na Slovensku.

Prvým princípom je princíp **všeobecnosti volieb**. Všeobecnosť volebného práva môžeme charakterizovať v rovine aktívneho volebného práva ako práva voliť pre všetkých občanov od určitého veku bez rozdielu na pohlavie, rasu, majetok, či vie-

rovyznanie. Všetci občania, ktorí dosiahnu zákonom stanovený vek sú tak oprávnení voliť. Obmedzenie môže byť len v prípade výnimiek akou je napr. zbavenie svojprávnosti pre výkon volebného práva. Historicky sa všeobecnosť nedodržiavala napr. ustanovením, že voliť môžu len majetní, prípadne len muži. V rovine pasívneho volebného práva táto všeobecnosť znamená, že každá osoba, ktorá spĺňa zákonné podmienky má právo byť registrovaná ako kandidát na volený post. V mnohých prípadoch na Slovensku, ako aj vo svete býva pasívne volebné právo a teda právo byť volený nastavené na vyšší vek. Súvisí to s predpokladom, že pre nadobudnutie skúseností a pripravenosť na funkcie riadenia štátu, regiónu či obce je potrebné dosiahnuť istý vek.

Druhým princípom je **princíp rovnosti**. Na pohľad sa zdá samozrejmý, ale rovnako ako v prípade všeobecnosti volieb, ktorá kedysi nebola samozrejmosťou, nebol vždy a všade prítomný ani princíp rovnosti hlasov. Demokratické spoločnosti vychádzajú z princípu jeden volič- jeden hlas.

Priamosť volieb je tretím princípom a znamená, obe tieto mestá majú dvojité štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojité štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojité štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojité štruktúru orgánov

túru orgánov obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov že voľba je uskutočnená priamo voličom. Toto právo nesmie byť žiadnym spôsobom prevedené na niekoho iného.

Tajnosť volieb je štvrtý princíp typický pre demokratický výber kandidátov na verejnú funkciu. V podstate znamená to, že nie je možné spojiť odovzdaný hlas s konkrétnym voličom a nikto nemá právo vyžadovať, aby volič zverejňoval svoju voľbu. Na zabezpečenie tajnosti voľby sa využívajú tzv. plenty vo volebných miestnostiach.

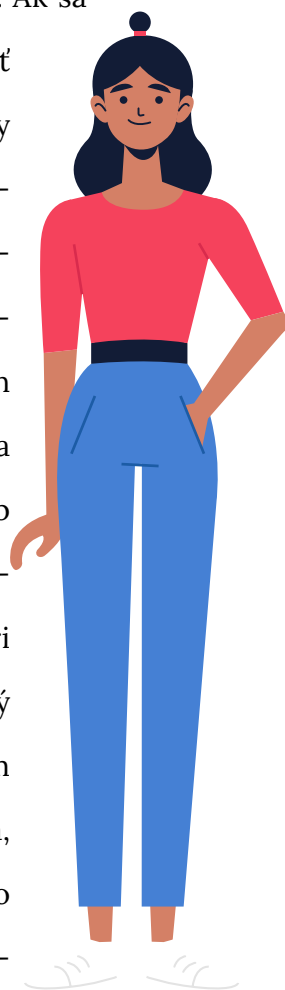
Existuje celý rad volieb. Vzhľadom k tomu, že moc sa delí aj vertikálne, nevolíme si zástupcov len do najvyššej úrovne moci- parlamentné voľby, či prezidentské voľby, ale aj na úrovni nižších celkov. Týmito nižším celkami v rámci vertikálneho delenia moci sú v našom prípade samosprávne kraje a obce a mestá. Na Slovensku teda aktuálne volíme zástupcov do NRSR v parlamentných voľbách, prezidenta, predsedov samosprávnych krajov, poslancov samospráv-

nych krajov, starostov a primátorov a poslancov obecného a mestského zastupiteľstva. Existujú štáty, v ktorých sa napr. prezident nevolí priamo občanmi, ale prostredníctvom parlamentu. Takýto model existoval v rokoch 1993-1999 aj na Slovensku.

Pre úplnosť, ak má občan trvalý pobyt v Bratislave alebo Košiciach, volí si svojich zástupcov komplikovanejšie, nakoľko obe tieto mestá majú dvojitú štruktúru orgánov. Ak napr. občan býva v Petržalke, tak si volí primátora Bratislavy, mestské zastupiteľstvo Bratislavy, ale aj starostu Petržalky a zastupiteľstvo mestskej časti Petržalka.

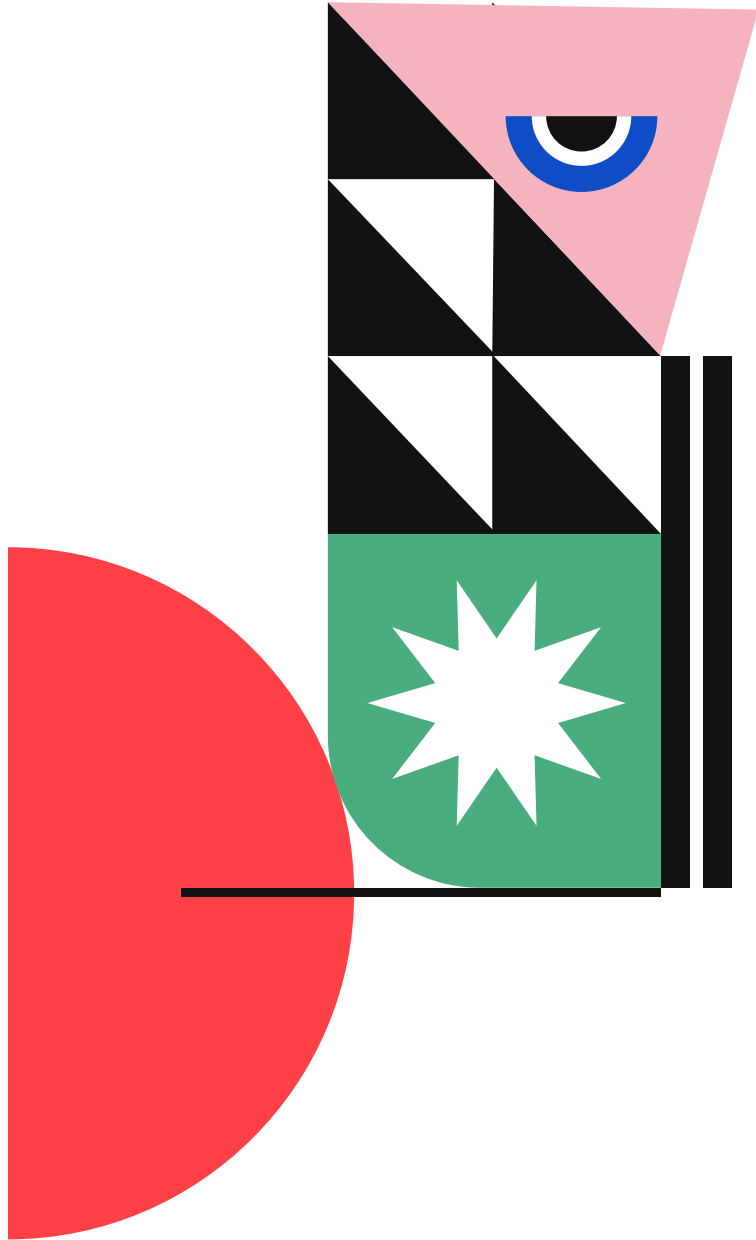
V praxi existuje množstvo spôsobov akým si volíme svojich zástupcov. Pod pojmom **volebný systém** môžeme chápať konkrétny spôsob organizácie, riadenia volieb a zisťovania výsledkov. Existuje viacero typov volebných systémov, ale medzi základné radíme **väčšinový volebný systém a pomerný volebný systém**. Pri väčšinových volebných systémoch platí základný princíp „víťaz berie všetko“. Z historického hľadiska ide o starší typ volebného systému, ktorý je väčšinou viac efektívny pri obsadzovaní funkcií a na druhej strane menej spravodlivý. Do 19. storočia sa používal prakticky ako jediný systém v celosvetovom meradle. Príkladom

využitia väčšinového volebného systému je voľba prezidenta SR. Prezidentom sa v tomto prípade môže stať len jeden občan a preto tu platí princíp víťaz berie všetko aj napriek novej tesnej výhre v prezidentských voľbách. V praxi existuje množstvo podtypov väčšinových volebných systémov. Tieto systémy sa napr. delia podľa počtu kôl voľby. Väčšinou sa využívajú **jednokolové** alebo **dvojkolové** voľby. Ak sa vrátíme k príkladu Slovenskej republiky, je možnosť ako zvoliť prezidenta už po jednom kole volieb. Ak by mal byť prezident zvolený v prvom kole, musel by získať viac ako polovicu hlasov všetkých voličov oprávnených voliť. Pre predstavu ide o vyše 2 milióny hlasov voličov, čo je v našich podmienkach viacmenej len teoretická možnosť. Ak teda žiadny kandidát nezíska túto nadpolovičnú väčšinu, koná sa druhé kolo volieb s dvomi najúspešnejšími z prvého kola a tu vyhrá kandidát s väčším počtom hlasov. Na druhej strane sa pri viacerých typoch volieb využíva pomerný volebný systém. V literatúre ho možno nájsť aj pod názvom proporčný volebný systém. Ako už z názvu vyplýva, nie sú v ňom absolútni víťazi a absolútni porazení, ako je to v prípade boja o jedno miesto v prípade prezi-

dentských volieb, ale každý pomerne získa takú veľkú moc, akú získal podporu vo voľbách. Príkladom sú napr. voľby do NRSR. Čím viac získa strana hlasov, tým viac poslaneckých kresiel obsadí. Avšak aj v tomto systéme sú rôzne mechanizmy, ktorými sa narúša akási úplná spravodlivosť.

Jednou z nich je napr. **vstupná klauzula, resp. kvórum** potrebné pre vstup do parlamentu. Všetky strany, ktoré nespĺnia túto podmienku, ktorá je napr. v prípade volieb do NRSR na úrovni 5 % všetkých odovzdaných hlasov, nedostanú zastúpenie ani jedného poslanca. A tak napr. strany s 4 % percentami teoreticky prichádzajú o niekoľko poslancov, ktoré by im v prípade úplnej spravodlivosti (ak by nebola stanovená klauzula) mali prináležať. Takéto hlasy strán, ktoré nespĺnia podmienku niekoľkých percent sa prerozdeľujú medzi tie, ktoré túto podmienku splnili a tieto tak získajú viac kresiel ako by si teoreticky zaslúžili za svoj volebný zisk. To, ako presne zistíme koľko má strana poslancov na základe nejakého konkrétneho čísla volebných hlasov sa vypočítava pomocou matematického vzorca. Takýchto typov vzorcov je niekoľko a každý z nich môže priniesť iný výsledok. Okrem spomenutých volebných systémov, existujú rôzne ich podtypy, kombinácie oboch spôsobov a pod.

Kontrolné otázky

1. Aké poznáme volebné systémy?
2. Čo to znamená, že volebné právo je všeobecné?
3. Aký je rozdiel medzi aktívnym volebným právom a pasívnym volebným právom?
4. Ktoré typy volieb na Slovensku máme?
5. Čo je to volebná klauzula?

Bibliografia

BEDNÁŘ , Vojtěch. 2011. Internetová publicistika. Praha: GradaPublishing. 216 s. ISBN 978 – 80 – 247 – 3452 – 1.

BREČKA, Samuel. a kol. 2010. Médiá a novinári na Slovensku. Bratislava: Eurokódex. ISBN 978-80-89447-32-9.

BROZMANOVÁ – GREGOROVÁ, Alžbeta a kol. 2009. Tretí sektor a mimovládne organizácie. Banská Bystrica: UMB v BB. 118 s. ISBN: 978-80-8083-805-8.

BURAJ, Ivan. 2010. Moc v štruktúre mocenských vzťahov. In: FILOZOFIA, Roč. 65, 2010, č. 5. s.417-427. ISSN 2585-7061.

BÚTORA, Martin. 2012. Aktívne občianstvo a mimovládny sektor na Slovensku, Bratislava: Včelí dom. 78 s. ISBN:80-970885-0-7.

BZDILOVÁ, Renáta-Eštok Gabriel-Bardovič, Jakub. 2018. Voľby a volebná problematika v štátoch EÚ. Košice: UPJŠ: Filozofická fakulta. 238 s. ISBN 978-80-8152-706-7.

ČIČ, Milan. a kol. 2012. Komentár k ústave Slovenskej republiky, Martin: Matica Slovenská. 598s. ISBN 80-7090-444-5.

ČOLLÁK, Jaroslav. 2014 Organizácia súdov a prokuratúry SR: štruktúra, postavenie a úlohy orgánov ochrany práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 314 s. ISBN 978-80-7380-647-7.

ČUKAN, Karol, ŠRÁMEK, Ľudovít. 2013. Verejná mienka (história, teória, výskum). Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-8105-495-2.

DANČIŠIN, Vladimír. 2013. Metódy prerozdelenia mandátov v pomernom volebnom systéme. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove . 189 s. ISBN 978-80- 555- 0787-3.

DOMIN, Marek. 2015. Ústavno-politická zodpovednosť prezidenta Slovenskej republiky včera, dnes a zajtra. 20 ROKOV ÚSTAVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY – PRÁVNE REFLEXIE, Zborník príspevkov z vedeckej konferencie organi-

zovanej Univerzitou Komenského v Bratislave. s. 13-28. ISBN 978-80-7160-379-5.

DOMIN, Marek. 2017. Volebné právo a volebné systémy. Bratislava: Univerzita Komenského Právnická fakulta v Bratislave. 411 s. ISBN 978-80-7160-438-9.

DRGONEC, Ján. 2015. Ústava Slovenskej republiky: teória a prax. Bratislava: C.H. Beck. 1603 s. ISBN 978-80-89603-39-8.

DRGONEC, Ján. 2017. Ústavné právo procesné. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck. 192 s. ISBN 978-80-89603-52-7.

DRGONEC, Ján. 2021. Formálna a materiálna nezávislosť súdnej moci. In: Právne listy. [online]. [cit. 27-05-2022]. Dostupné z: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1001-formalna-a-materialna-nezavislost-sudnej-moci>>.

ĎURIAČ, Matej. 2001. Filozofia práva a teória štátu a práva. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2001. 58 s. ISBN 80-8055-484-6.

FTOREK, Jozef. 2017. Manipulace a propaganda na pozadí současné informační války. Praha: GradaPublishing. ISBN 978-80-271-0605-9.

HATRMANN, Jürgen. 2005. Westliche Regierungssysteme: Parlamentarismus, präsidentielles und semipräsidentielles Regierungssystem. 2. aktualisierte Auflage. Wiesbaden: Vs Verlag für Sozialwissenschaften. 223 s. ISBN 3-531-14221-6.

HEYWOOD, Andrew. 2004. Politologie. Praha: Erolex Bohemia. 482 s. ISBN 80-86432-95-5.

HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. 2011. Politické systémy. Brno : Barrister&Principal. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5.

HORVÁTH, Peter a kol. 2013. Kapitoly z politického systému Slovenskej republiky. Brno: Tribun EU s.r.o. 192 s. ISBN 978-80-263-0373-2.

HORVÁTH, Peter. 2005. Prezident v politickom systéme Slovenskej republiky. Slovenská politologická revue. Vol. 5. No.3. ISSN 1335-9096.

CHOVANEC Jaroslav, MOZOLIK, Peter. 1994. Historické a štátoprávne korene samostatnej Slovenskej republiky, Bratislava: Prolom,s.r.o. 289 s. ISBN 80-8517-02-6.

CHYTÍLEK, Roman. 2009. Volební systémy. Praha: Portál. 2009. 375 s. ISBN 978-80-7367- 548-6.

KLÍMA, Karel. 2010. Ústavní právo. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, . 800 s. ISBN 978-80-7380-261-5.

KLIMOVSKÝ, Daniel. 2014. Základy verejnej správy. Bratislava: Wolters Kluwer. 455 s. ISBN 978-80-8168-002-1.

KLOKOČKA, Vladimír. 1996. Ústavní systémy evropských států. Praha: Linde. 415 s. ISBN 80-7201-010-7.

KOPEČEK, Ľubomír. 2007. Politické strany na Slovensku: 1989 - 2006, Centrum pro studium demokracie a kultu-

ry.628 s. ISBN 978-80-7325-113-0.

KRÁL, Ján a Eduard KAČÍK. 2001. Komparatívne štátne právo Veľkej Británie, USA, Nemecka, Francúzska a verejná správa. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Filozofická fakulta. 126 s. ISBN 80-890-34-05-5.

KREJČÍ, Oskar 2006. Volební systémy ve světě. In Nová kniha o volbách. Praha: Professional Publishing. 482 s. ISBN 80-869-4601-0.

KRESÁK, Peter. 1993. Porovnávacie štátne právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 454 s. ISBN 80-7160-043-1.

KRNO, Svetozár. 2013. Politické strany štátov strednej Európy, Vyd. 1. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. 620 s. ISBN 978-80-558-0480-4.

KULAŠÍK, Peter a Karolína TICHÁ. 2014. Bariéry a paradoxy demokracie. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 409 s. ISBN 978-80-87472-78-1.

LÁŠTIC, Erik. 2011. V rukách politických strán. Referendum na Slovensku 1993-2010. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 128 s. ISBN 978-80-223-3000-8.

LINCÉNYI, Marcel. 2013. Manipulácia a objektivita v masmédiách. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-0534-7.

MACHYNIAK, Ján, DZÚREKOVÁ Kristína a ŠAMALÍK, Peter. 2022. Výchova k demokratickému občianstvu. Terminologický a výkladový slovník. Trnava: Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave. 115 s. ISBN ISBN 978-80-572-0275-2.

MACHYNIAK, Ján. 2019. Praktické skúsenosti s vybranými formami priamej demokracie na komunálnej úrovni. In Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. s. 82-91. ISBN 978-80-572-0022-2.

MACHYNIAK, Ján. 2019. Praktické skúsenosti s vybranými formami priamej demokracie na komunálnej úrovni. In Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej po-

litiky. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. s. 82-91. ISBN 978-80-572-0022-2.

MACHYNIAK, Ján. 2020. Verejná správa a verejná politika. Učebný text pre študentov FSV UCM v Trnave. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. 81 s. ISBN 978-80-572-0103-8.

MACHYNIAK, Ján. 2021. Výkon samosprávy na úrovni obce, mesta a regiónu. Slovensko 1990-2020. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. 123 s. ISBN 978-80-572-0121-2.

MCQUAIL, Denis. 2009. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál. 448s. ISBN 80-7178-714-0.

MIHÁLIK, Jaroslav. 2017. Kapitoly z porovnávej politológie. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-8105-872-1.

MULLER, Karel a kolektív. 2010. Lobing v moderních demokraciách. Praha : GradaPublishing. 256 s. ISBN 978-80-

247-3165-0.

NOVÁK, Miroslav a kol. 2018. Úvod do studia politiky. Praha: Slon. 925 s. ISBN 978-80-7419-263-0.

NOVÁK, Miroslav. – Strany, volby a demokracie. 2016. Praha. 516s. ISBN – 978-80-7419-233-3.

PELINKA, Anton. 2004. Grundzüge der Politikwissenschaft. Wien: Böhlau. 234 s. ISBN 3-205-77293-8.

PEROTTINO, Michel. 2005. Francouzský politický systém. Praha: Slon. 336 s. ISBN 8086429482.

REINHARD, Wolfgang. 2016. Geschichte des modernen Staates: Von den Anfängen bis zur Gegenwart. München: C.H. Beck. 128 s. ISBN 9783406692680.

RYBAŘ, Marek a kol. 2012. Politická participácia na Slovensku v kontexte parlamentných volieb. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. 151 s. ISBN 978-80- 223-3842-4.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. 2000. Přehled moderních politologických teorií. Empiricko – analytický přístup v soudobé politické vědě. Praha: Portál. 304 s. ISBN 80-7178-461-3.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. 2007. Úvod do současné politologie. Praha: Portál, 208 s. ISBN 978-80-7367-348-2.

SARTORI, G. 2001. Srovnávací ústavní inženýrství. Praha: Sociologické nakladatelství. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.

SARTORI, G. 2001. Srovnávací ústavní inženýrství. Praha: Sociologické nakladatelství. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.

SARTORI, Giovanni. 2005. Strany a stranické systémy. Brno: CDK. 468 s. ISBN 80-7325- 062.

STRMISKA, Maxmilián a kol. 2005. Politické strany moderní Evropy. Praha. 727s. ISBN – 80- 73670-38-0.

SVÁK, Ján a kol. 2012. Teória a prax legislatívy. Bratislava: Eurokódex. 440 s. ISBN 9788089447657.

SVÁK, Ján, CIBULKA, Ľubor. 2009. Ústavné právo Slovenskej republiky. 4. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva. 1072 s. ISBN 978-80-89447-06-0.

SVATOŇ, Ján. 1998. Vládní orgán moderního státu. Praha: Dopněk. 135 s. ISBN 80-85765-89-6.

ŠEBO, Ján. 2008. Záujmové organizácie a lobing. Zvolen : Bratia Sabovcis.r.o. 308s. ISBN 978-80-8083-653-5.

ŠRAMEL, Bystrík. 2016. Orgány ochrany práva a ich miesto vo verejnej správe. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, pp. 72-82. ISBN 978-80-8105-581-2.

ŠÚTOVEC, Milan. 2019. Politické Slovensko. Bratislava : Martin. 488 s. ISBN 9788055638942.

TEKELI, Jozef. 2016. Kompetenčné právo v obecnej samospráve. Bratislava: Wolters Kluwer, 248 s. ISBN 9788081683367.

UHLEROVÁ, Monika.2013. Zájmové skupiny v teórií politiky „Banská Bystrica: Belianum. 147 s. ISBN.978-80-557-0598-9.

(c) 2024 FSV UCM

VÝCHOVA K DEMOKRATICKÉMU OBČIANSTVU
A KRITICKÉMU MYSLENIU.

POLITOLÓGIA

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED ÜCM v Trnave

Publikácia študentom stredných škôl umožňuje rozvinúť kritické myslenie, analytické schopnosti a schopnosť pochopiť komplexné politické súvislosti, nakoľko tie za posledné tri desaťročia prešli zásadnými dynamickými zmenami. Študentom ponúka možnosť objaviť, ako politika ovplyvňuje ich každodenný život, a ako môžu sami aktívne participovať v demokratickom procese.

